

MUUTOKSEN TUULET

Sosiaalityöntekijöiden kokemuksia lastensuojelulain uudistuksesta

Sosiaalialan koulutusohjelma,
sosionomi (AMK)
Opinnäytetyö
23.10.2009

Marja-Leena Tanskanen
Laura Virmavaara

Koulutusohjelma		Suuntautumisvaihtoehto	
Sosiaalialan koulutusohjelma		Sosionomi (AMK)	
Tekijä/Tekijät			
Tanskanen, Marja-Leena ja Virmavaara, Laura			
Työn nimi			
MUUTOKSEN TUULET			
Sosiaalityöntekijöiden kokemuksia lastensuojelulain uudistuksesta			
Työn laji		Aika	Sivumäärä
Opinnäytetyö		Syksy 2009	41+4
TIIVISTELMÄ			
<p>Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, kuinka sosiaalityöntekijät perhekeskuksissa ovat kokeneet lastensuojelulaki uudistuksen muuttaneen asiakasprosessin alkua. Tavoitteenamme oli saada mahdollisimman paljon uutta tietoa aiheesta ja mahdollisesti tuoda esiin käytännön kokemuksesta nousevia kehittämistarpeita tai -ehdotuksia.</p> <p>Opinnäytetyössä käytimme laadullisen tutkimuksen menetelmää. Ainesitoneruu menetelmänä käytimme teemahaastattelua, joka tehtiin yksilöhaastatteluina. Haastattelimme neljää perhekeskuksessa työskentelevää lastensuojelun sosiaalityöntekijää. Analysointimenetelmänä käytimme aineistolähtöistä sisällönanalyysia.</p> <p>Tulosten mukaan ilmoituskynnys lastensuojelussa on madaltunut lakiuudistuksen myötä. Yhteistyökumppaneilta ilmoituksia tulee aiempaa enemmän. Ilmoitusten kirjaaminen ja niiden käsittely on tuonut lisähaasteita työhön. Lisäpaineita ja hankaluutta työhön ovat myös tuoneet tiukentuneet aikarajat asiakkuuden alussa sekä lastensuojelutarpeen selvityksen teossa. Yhtenä tämän päivän ilmiönä sosiaalityöntekijät kokivat asiakas tilanteiden vaikeutumisen myötä lisääntyneen juridisoitumisen. Hallinto-oikeuteen menevät asiakastapaukset työllistävät myös entistä enemmän sosiaalityöntekijöitä. Siitä seuraa, että päätösten tekeminen ja asiakkuudet venyvät. Kokonaisuudessaan lastensuojelun asiakasprossin rakenne on kuitenkin tullut selkeämmäksi ja strukturoidummaksi.</p> <p>Lastensuojelulaki uudistuksen myötä sosiaalityöntekijöiden työmäärä on lisääntynyt. Haastateltavien mukaan, työtä voisi jakaa sosiaaliohjaajien kanssa entistä enemmän. He kokivat ongelmalliseksi kuitenkin sen, että sosiaalityöntekijän työnkuva muuttuisi tulevaisuudessa enemmän kohti prosessin johtajuutta. Tuloksista nousseita kaikkien haastateltavien kehittämisehdotuksia olivat toivomus aikarajojen pidentämisestä, resurssien lisäämisestä ennaltaehkäisevään työhön sekä dokumentoinnin yhtenäistäminen.</p>			
Avainsanat			
lastensuojelu, lastensuojelulaki, lastensuojeluprosessi, sosiaalityö			

Degree Programme in		Degree
Social Services		Bachelor of Social Services
Author/Authors		
Tanskanen, Marja-Leena and Virmavaara, Laura		
Title		
THE WINDS OF CHANGE Social Workers' Experiences of the Reform of the Child Welfare Act		
Type of Work	Date	Pages
Final Project	Autumn 2009	41+ 4 appendices
<p>ABSTRACT</p> <p>The purpose of this study was to examine, how child welfare social workers in family centres experienced the reform of the child welfare act and if it changed the beginning of the client process. Our goal was to get as much new information on the subject and possibly raise development proposals and needs based on social workers' experiences.</p> <p>The study was conducted using qualitative study methods to collect data for analysis. The data was collected using theme interview. The interviews were arranged as individual interviews. We interviewed four child welfare social workers from two family centres. The data was analyzed by using theme- based content analysis.</p> <p>According to the results the reporting threshold in child welfare was lowered through the reform of the child welfare act. The child co-operation partners in child welfare made more announcements. The recording and processing of the announcements brought an additional challenge to the work. The time limit at the start of a client relationship and investigating the need for child welfare brought additional pressure and inconvenience to work. One of the present phenomena, according to social workers was that working with clients in child welfare had become legalistic. Client cases which went to the administrative court, had increased social workers' workload. On the other hand, the child welfare client process had become clarified and structured.</p> <p>After the reform of the child welfare act social workers' workload has increased. According to the interviewees they would like to share work more with social counsellors. They consider it a problem that social workers' job description would change more toward leadership of the process in the future. All the interviewees' development needs were to have extended time limits, more resources for preventive work and unification of documentation.</p>		
Keywords		
child welfare, reform of the child welfare act, child welfare process, social work		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 LASTENSUOJELU JA LASTENSUOJELULAKI	2
2.1 Lastensuojelu	2
2.2 Lastensuojelulaki	3
2.3 Lastensuojeluilmoitus	5
2.4 Asiakkuuden alku	5
2.5 Lastensuojelutarpeen selvitys	6
2.6 Aikaisemmat tutkimukset, selvitykset ja hankkeet	9
3 HELSINGIN KAUPUNGIN SOSIAALIVIRASTON PERHEIDEN PALVELUT	10
4 TYÖNTEKIJÄT JA AMMATILLISUUS	11
4.1 Sosiaalityöntekijä	11
4.2 Sosiaaliohjaaja	12
4.3 Työparityöskentely	13
4.4 Sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja työparina	13
5 SOSIAALITYÖN PROSESSIT	14
5.1 Lastensuojelun prosessi	15
5.2 Eettisyys sosiaalityössä ja lastensuojelussa	18
6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN	19
6.1 Tutkimuskysymykset	19
6.2 Laadullinen tutkimus	19
6.2.1 Teemahaastattelu	20
6.2.2 Yksilöhaastattelu	21
6.3 Aineiston keruu	21
6.4 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi	22
7 LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS	24
8 TULOKSET	25
8.1 Uuden lastensuojelulain arkeen siirtäminen	25
8.2 Kokemuksia lakiuudistuksen vaikutuksista asiakkuuksiin	26
8.3 Kokemuksia työparityöskentelystä ja henkilökunnan resursseista	27
8.4 Prosessin johtajuus	28
8.5 Lastensuojelutyö tänä päivänä	28
8.6 Kokemuksia lastensuojeluprosessin alkuvaiheen muutoksista	28

8.7 Lastensuojelulain uudistuksen tuomat muutokset asiakkaiden kanssa tehtävään työhön	30
8.8 Uuden lain kehittämistarpeita sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta	30
8.9 Sosiaalityöntekijän työ, koulutus ja niiden kehittäminen	31
 9 JOHTOPÄÄTÖKSET	 33
 10 POHDINTA	 36
 LÄHTEET	 40
 LIITTEET 1 – 4	

1 JOHDANTO

Sosionomi (AMK) koulutusohjelman opinnäytetyössämme on tarkoituksena selvittää, kuinka sosiaalityöntekijät kokevat lastensuojelulain uudistuksen vaikuttavan työhönsä. Valitsimme tutkimuskohteeksi sosiaalityöntekijät, koska he toimivat lastensuojelun prosessin vastuutyöntekijöinä ja sosiaaliohjaajien työpareina perhekeskuksissa. Tutkimuskysymyksinäme ovat miten sosiaalityöntekijät perhekeskuksissa kokevat lastensuojelulaki uudistuksen muuttaneen työtä ja asiakasprosessin alkua sekä mitä muutos- tai kehittämistarpeita sosiaalityöntekijät kokevat lastensuojelulaissa vielä olevan. Tavoitteenamme on haastattelujen ja kirjallisuuden pohjalta löytää vastaus siihen, kuinka lakiuudistus on vaikuttanut asiakasprosessin alkuun. Keskitymme tarkastelemaan lastensuojeluprosessia lastensuojeluilmoituksen, asiakkuuden alun ja lastensuojelutarpeen selvityksen osilta. Kiinnostuimme aiheesta, koska lakiuudistus on ollut paljon esillä sekä opinnoissamme että mediassa. Koemme aiheen mielenkiintoiseksi ja tärkeäksi, koska meidän käsityksemme mukaan lakiuudistus on tuonut lastensuojelutyöhön lisää haasteita.

Sosiaaliohjaajat ja sosiaalityöntekijät sopivat keskenään työnjaosta niin lastensuojelutarpeen selvityksiä tehtäessä kuin prosessin muissakin vaiheissa. Sosiaalityöntekijän vastuulla on esimiestehtävät sekä virallisten päätösasiakirjojen hyväksyminen. Lastensuojelulain uudistuksen myötä sosiaalityöntekijöiden työmäärä lisääntyi huomattavasti, joten tarve työtehtävien jakamiselle sosiaaliohjaajien kanssa on tullut entistä ajankohtaisemmaksi. Mielestämme on tärkeää, että sosionomi ymmärtää lastensuojeluprosessin kulun ja uudistuksen tuomat haasteet myös työparin näkökulmasta.

Opinnäytetyössä käytimme kvalitatiivista tutkimusmenetelmää. Aineistonkeruumenetelmänämme oli teemahaastattelu, joka toteutettiin yksilöhaastatteluina. Haastattelimme yhteensä neljää Helsingin sosiaaliviraston sosiaalityöntekijää kahden eri perhekeskuksen toimipisteissä. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin. Analyysimenetelmänä käytimme aineistolähtöistä sisällönanalyysia.

2 LASTENSUOJELU JA LASTENSUOJELULAKI

Vuonna 2007 perustettiin eri puolille Suomea kehittämissyksiköitä, jotka valtionavustusten turvin alkoivat kehittää lastensuojelupalveluita. Kehittämisohjelman pääasiallinen tarkoitus on lastensuojelun kansallisten linjausten laatiminen sekä lain sisällön täsmen-
täminen. Kansallisten linjausten ja lain sisällön täsmennyksen on tarkoitus sekä kunnal-
lisella että alueellisella tasolla olla lastensuojelupalveluiden laadullinen väline. Tarkoi-
tuksena on myös luoda yhtenäinen ja kansallisesti yhdenmukainen suunnitelma avuksi
lastensuojelun kehittämiseen ja toteuttamiseen. Linjauksen myötä esitetään suuntaviivat
valtakunnallisille lastensuojelun tavoitteille ja sen kehittämiseen. (Kananoja – Lähtei-
nen – Marjamäki – Laiho – Sarvimäki – Karjalainen – Seppänen 2007:132.)

Lastensuojelun kehittämisohjelman ja lastensuojelulain uudistuksen on arvioitu vaikut-
tavan käytännön työhön merkittävällä tavalla. Lapsen asemaa ja hänen osallisuuttaan on
pyritty vahvistamaan erilaisin keinoin. Kehitettäessä lakiuudistusta lastensuojelutarpeen
selvityksen osalta on siinäkin pyritty merkittävästi vahvistamaan lapsen asemaa ja osal-
lisuutta. (Kananoja ym. 2007: 132.)

Käsitlemme tässä työssä lakiin tulleita muutoksia lastensuojeluilmoituksen, lastensuo-
jeluasiakkuuden alkamisen ja lastensuojelutarpeen selvityksen osilta. Selventääksemme
mitä muutoksia laissa on konkreettisesti tapahtunut, otamme työssä esille niin vanhan
kuin uuden lain pykälä. Lastensuojelulaki vuodelta 1983 on verrattain suppea. Selkeitä
yhtäläisyyksiä lakien eri pykälästä oli vaikea löytää, joten pyrimme löytämään sisällöl-
tään samankaltaisia kohtia.

2.1 Lastensuojelu

Verrattaessa vuoden 1983 lastensuojelulakia vuoden 2007 lakiin on nähtävissä, että kes-
keisimmät uudistukset koskevat pääasiassa säännösten selkeyttämistä, niiden ajanmu-
kaistamista ja täydentämistä. Säännösmäärät ovat nousseet vanhan lastensuojelun uudis-
tuessa kuudestakymmenestäkolmesta pykälästä yhdeksäänkymmeneenviiteen pykälään.
Uusi lastensuojelulaki sääntelee lukuisten tahojen toimintaa samaan tapaan kuin aikai-
semmat lait. Lain pääsääntöinen ulottuvuus kohdistuu ennen kaikkea lapsiin, heidän
huoltajiinsa sekä käytännön lastensuojelutyötä tekeviin. Myös hallintoviranomaisille on
säädetty lukuisia määräyksiä. (Mahkonen 2008: 29, 39.)

Lastensuojelu käsitteenä voidaan yleisesti käsittää lasten suojeluksi. Sen ei katsota olevan pelkästään sosiaaliviranomaisen asia, vaan se koskee kaikkia viranomaisia sekä kansalaisia yleensä. On katsottu, että koko yhteiskunnan tulevaisuus riippuu lasten hyvästä kehityksestä, joten heidän suojelunsa on olennaisen tärkeää. Kansainvälisesti tunnustetut lapsen oikeudet ovat lastensuojelun perusta. Lapsen oikeuksiin kuuluvat esimerkiksi oikeus erityiseen suojeluun, oikeus virikerikkaaseen ja turvalliseen kasvuympäristöön sekä oikeus monipuoliseen ja tasapainoiseen kehitykseen. (Taskinen 2008: 10.)

Taskisen (2008: 14) mukaan ihmisoikeussopimuksissa on kaksi keskeistä käsiteparia, jotka muodostuvat lastensuojelun kannalta merkittäviksi. Näitä ovat lapsen edun periaate ja yksityiselämän ja perhe-elämän periaate. Nämä tärkeät ihmisoikeuskysymykset saattavat kuitenkin joutua ristiriitaan keskenään, ja se voi osaltaan luoda jännitteitä lastensuojelutyöhön.

Lastensuojelun pääperiaatteita ovat vanhempien vastuu, yhteiskunnan vastuu, lapsen etu, lapsilähtöisyys, varhainen tukeminen, avohuollon ensisijaisuus, perheen jälleenyhdistäminen sekä kulttuuritaustan tunnustaminen ja säilyttäminen (Taskinen 2008: 14–17).

Lastensuojelutyötä tehtäessä on usein ratkaistavana monia erinäisiä ongelmia lapsen ja hänen perheensä elämässä. Työntekijästä ja tilanteesta riippuen lastensuojelutyössä voidaan toimia tarkoituksenmukaisuuden, ammatillisuuden tai oikeudenmukaisuuden pohjalta. Myös lainmukaisuus on monesti oikea tapa ratkaista eteen tulleita pulmia. Mahkonen (2008) mukaan käytännön lastensuojelutyötä tekevien henkilöiden on juristeja vaikeampaa asennoitua lastensuojelulain säännöksiin ja määräyksiin. On kuitenkin ensisijaisen tärkeää, että ainakin sosiaalityöntekijät ovat perillä säännöksistä kokonaisuudessaan eivätkä vain joiltain osin. (Mahkonen 2008: 15, 35.)

2.2 Lastensuojelulaki

Suomen ensimmäinen lastensuojelulaki on vuodelta 1936, toinen on vuodelta 1983 ja viimeisin on vuodelta 2007. Uusi laki astui voimaan 1.1.2008. Vuoden 1983 lastensuojelulain voimaan astumisen jälkeen lasten ja nuorten elämässä on katsottu tapahtuneen paljon merkittäviä yhteisöllisiä muutoksia. Mahkonen (2008: 28) mukaan keskeisiä

muutoksia on ilmennyt myös perherakenteissa, vanhemmuudessa, kansainvälistymisessä, teknologiassa sekä lastensuojelun ammatillisissa käytännöissä. Muutoksien myötä on tehty useita lainsäädäntöuudistuksia lastensuojelulain ulkopuolisiin lakeihin. Keskeisimmin vaikutukset ovat olleet sidoksissa suomalaisessa yhteiskunnassa lyhyellä aikavälillä tapahtuneisiin muutoksiin. (Mahkonen 2008: 28–29.)

Lakiuudistuksessa säädökset on jaettu kahteen eri osaan. Ensin ovat lastensuojelun yleiset periaatteet sekä ennaltaehkäisevä, kaikkia lapsia yleisesti koskeva toiminta. Toisena ovat kunnan velvoitteet lastensuojelun järjestämisessä. Lakiuudistuksen myötä myös lastensuojeluprosessia sekä joitain menettelytapoja on uudistettu. Tahdonvastaisen huostaanoton päätöksenteko on hallinto-oikeudella, koska maallikkojäsenistä koostuvan sosiaalilautakunnan päätösten ei ole katsottu riittävän turvaamaan lapsen ja perheen oikeuksia. (Taskinen 2008: 7–9).

Huoltajan vastuun ensisijaisuus on erittäin korostetussa osassa uudessa laissa. Ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön tarkoitus on tukea huoltajuutta. Muita uusia säännöksiä, joita uuteen lastensuojelulakiin on kirjattu, ovat edunvalvojan määrääminen huoltajan sijaiseksi, lastensuojeluasian vireille tulo ja asiakkuuden alkaminen, lastensuojelutarpeen selvitys, tuomioistuimen lupa lapsen tutkimiseen, lapsen lähiverkoston kartoittaminen, tahdonvastaiset huostaanottoasiat ensivaiheessa hallinto-oikeudessa, päätöksenteko muissa huostaanottoasioissa sekä lapsen ja nuoren oikeus jälkihuoltoon. (Mahkonen 2008: 39–42.)

Tässä opinnäytetyössä pääpaino on lastensuojelun vireille tulossa ja asiakkuuden alkamisessa sekä lastensuojelutarpeen selvityksessä. Uusi lastensuojelulaki asettaa lastensuojelutarpeen selvittämiseksi selkeitä aikarajoja sekä velvoittaa selkeämpään päätöksentekoon asiakkuuden alun suhteen.

Uuden lastensuojelulain tavoitteena on turvata lapsen ja perheen tarvitsemat tukitoimet ja palvelut, parantaa viranomaisten välistä yhteistyötä sekä mahdollistaa entistä varhaisempi ongelmiin puuttuminen. Lapsen ja vanhempien oikeusturvaa parannetaan erityisesti uudistamalla lastensuojeluasioiden päätöksentekoa. (Sosiaali- ja Terveysministeriö 2007.)

2.3 Lastensuojeluilmoitus

Ilmoitusvelvollisuutta koskevaa sanamuotoa on uudessa laissa täsmennetty, sillä aikaisemmin lastensuojelutarpeen arvioiminen on ollut muille kuin ammattilaisille vaikeaa.

Ilmoituksen voi tehdä saatuaan tietoon tai havaittuaan seikkoja, joiden perusteella lastensuojelun tarve tulisi selvittää. Asiakkaana olevan lapsen muuttaessa toiseen kuntaan on myös viranomaisilla ollut epäselvyyttä ilmoitusvelvollisuudesta. Uuden säännöksen mukaan seuraavat tahot olisivat velvollisia tekemään lastensuojeluilmoituksen: sosiaali- ja terveydenhuollon, koulutoimen, poliisitoimen ja seurakunnan palveluksessa tai luottamustoimessa olevat henkilöt sekä nuorisotoimen palveluksessa tai luottamustoimessa olevat henkilöt. Jotta ilmoitusvelvollisuus koskisi myös yksityisiä toiminnanharjoittajia ja ammattihenkilöitä, ehdotetaan erikseen lueteltavaksi muut sosiaalipalvelujen tuottajat, terveyden- tai sairaudenhoitotoimintaa harjoittavat yhteisöt sekä toimintayksikön ja koulutuksen järjestäjän palveluksessa olevat henkilöt että terveydenhuollon ammattihenkilöt. Lisäksi ilmoitusvelvollisuus tulisi koskemaan turvapaikanhakijoiden vastaanottotoimintaa ja hätäkeskustoiminnan palveluksessa olevia henkilöitä. Määriteltäessä ilmoitusvelvollisia tahoja on pyritty ottamaan huomioon kaikki sellaiset toimijat, joiden piirissä voidaan olettaa yleisesti lastensuojelun tarpeen tulevan esille. Myös muut lasten kanssa työskentelevät sekä yksityishenkilöt voivat tehdä ilmoituksen, mutta heillä ei ole siihen velvollisuutta. (Sosiaaliportti 2007.)

2.4 Asiakkuuden alku

Lastensuojelun asiakasprosessin laittaa vireille tieto tai epäily lapsen hyvinvoinnin puutteellisuudesta. Ilmoitus voi tulla jonkun ulkopuolisen henkilön ilmoituksen perusteella (viranomainen tai muu kansalainen), vanhemman tai lapsen omasta ilmoituksesta tai huoli voi tulla julki jonkin muun palvelun yhteydessä. (Taskinen 2008: 30–33.)

Lapsen tilanteen selvittelyyn on ryhdyttävä viivyttämättä. Työntekijän on uuden lain voimaantulon jälkeen päätettävä seitsemän arkipäivän kuluessa ilmoituksen tulosta, onko ryhdyttävä lastensuojelutarpeen selvitykseen vai onko ilmoitus selvästi luonteeltaan sellainen, ettei se johda toimenpiteisiin. Jos asiakkuus päätetään aloittaa, astuu voimaan sosiaalihuollon asiakkaiden oikeudet ja velvollisuudet, jotka osaltaan velvoittavat työntekijää ylläpitämään ja laatimaan määrättyjä asiakirjoja. Asiakassuhteen alkamisen täsmentäminen on myös ollut tarpeen ottaa lakiin kuntien välisen kustannusvastuun selkeyttämiseksi. (Mahkonen 2008: 40.)

Seitsemän päivän aikarajalla halutaan varmistaa riittävän nopea puuttuminen lapsen tilanteeseen ja onko tarvetta lapsen suojeluun. Perheen kokonaistilanne sekä lastensuo-

jelun antaman avun tarve tulisi kartoittaa tarkoin ennen tuen ja palveluiden tarjoamista perheelle. Selvitystä ei voi jättää tekemättä edes kiireellisten toimenpiteiden vuoksi. (Kananoja ym. 2007: 143.)

2.5 Lastensuojeluntarpeen selvitys

Lastensuojelussa nähdään nykyisin ongelmana riittävän aikaisen tuen puute lasten ja perheiden elämäntilanteissa. Tämän katsotaan johtavan sijoitukseen viimeistään murrosiässä, jolloin vauriot saattavat olla jo vakavat. Alkuarvioinnista on hyviä kokemuksia ja sen avulla avohuollon työskentelyä on pystytty selkiyttämään ja ottamaan lapsen näkökulma huomioon. Alkuarviointi mahdollistaa tuen ja palveluiden paremman kohdentumisen, minkä myös asiakkaat ovat kokeneet myönteisenä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006.)

Sosiaalityöntekijällä on velvollisuus valvoa lapsen etua, mikä edellyttää lapsen mielipiteen selvittämistä ja lapsen kuulemista. Sosiaalityöntekijän tulee ja hänellä on oikeus tavata lasta henkilökohtaisesti, vaikka lapsen huoltaja ei tähän suostuisikaan. Työntekijän tulee pyrkiä mahdollisuuksien mukaan yhteistyöhön huoltajan kanssa, mutta hänellä on kuitenkin velvollisuus selvittää lapsen sosiaalihuollon tarve. Uudessa laissa halutaan täsmentää tätä menettelyä ja samalla pyritään edistämään lapsikeskeistä työtettä lapsen näkökulmaa korostaen. (Taskinen 2008: 34.)

Vanhempien kuntouttamiseksi tarvittava tuki ja palvelujen järjestäminen huostaanoton jälkeen sekä työskentely lapsen kotiinpaluun mahdollistamiseksi halutaan turvata laki uudistuksessa. Asiakassuunnitelma on lastensuojelussa keskeinen työväline, mikä on myös lapsen ja perheen oikeusturvan kannalta merkittävä asiakirja. Sen avulla on mahdollista sopia esimerkiksi uusia rajoitustoimenpiteitä koskevien säännösten mukaisesta yhteydenpidosta sijaishuollon aikana. Myös asianmukainen asioiden kirjaaminen on asiakkaan oikeusturvan kannalta olennaista. Se jäsentää lastensuojelutyötä sekä takaa työn jatkuvuuden työntekijöiden vaihtuessa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006.)

Lastensuojelun tarpeen selvittämiseksi tulee järjestää neuvotteluja lapsen, tämän perheen sekä muiden lapselle läheisten henkilöiden kanssa. Uudessa laissa halutaan täsmentää lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän oikeutta arvioida, keitä henkilöitä on läsnä neuvotteluissa ja kenelle välttämättömiä tietoja luovutetaan neuvotteluiden yhteydessä. Lisäksi laissa korostetaan, että lapsen läheisverkosto tulee kartoittaa ennen

hänen sijoittamistaan kodin ulkopuolelle. Käytännössä näin on toimittu, vaikka veloitetta ei aiemmin ole laissa ollut. (Sosiaaliportti 2007.)

Lähtökohtana lastensuojelussa on lapsen tarpeet ja huoltajien kyvyt vastata niihin. Selvitys tehdään tarkastelemalla, mitä perhe todellisuudessa tarvitsee selvitäkseen arjesta. Selvityksessä tulee ilmetä, tarvitsevatko lapsi ja vanhemmat lastensuojelun tarjoamaa apua kontrollin ja tuen muodossa vai selviävätkö he oman verkostonsa ja avohuollon palveluiden turvin. Selvityksen on valmistuttava kolmen kuukauden kuluessa lastensuojeluasian vireille tulosta. (Taskinen 2008: 34–35.)

Selvityksellä pyritään luomaan luottamuksellinen asiakassuhde. Tärkeää on kuunnella ja osallistaa asiakasta arvioimaan omaa sen hetkistä elämäntilannetta. Selvitystä tehdessä voidaan olla yhteydessä lapselle tai nuorelle läheisiin henkilöihin sekä eri yhteistyötahoihin ja asiantuntijoihin. Sen jälkeen tehdään yhteenveto, jonka perusteella lastensuojeluasiakkuus joko päättyy tai jatkuu. Selvitys voi johtaa myös perheen ohjaamiseen muiden palveluiden tai tuen piiriin. Selvitys voidaan tehdä ilman lapsen itsensä tai vanhempien suostumusta, jolloin asiasta on ilmoitettava huoltajalle. Asiakirjoista tulee selvittää myös syyt lapsen tapaamiseen ilman huoltajan suostumusta. (Sosiaaliportti 2007.)

Seuraavalla sivulla olevassa taulukossa on esitelty keskeisimmät muutokset lastensuojelulain uudistuksessa ilmoitusvelvollisuuden, asiakkuuden alkamisen sekä lastensuojelutarpeen selvityksen osilta. Lastensuojelulain kyseiset kohdat ovat kokonaisuudessaan liitteessä 1.

TAULUKKO 1. Lastensuojelulain uudistus prosessin alun osalta (Lastensuojelulaki 5.8.1983/683; Lastensuojelulaki 13.4.2007/417)

	VANHA LAKI	UUSI LAKI
ILMOI- TUSVEL- VOLLI- SUUS	<ul style="list-style-type: none"> • sosiaali- ja terveyshuolto, koulutoimi, poliisi, seurakunta sekä luottamustoimessa oleva henkilö • myös muu henkilö voi tehdä ilmoituksen 	<ul style="list-style-type: none"> • edellisten lisäksi myös muu uskonnollinen yhdyskunta, muun sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon palvelujen tuottajan, opetuksen tai koulutuksen järjestäjän, turvapaikan hakijoiden vastaanotto toiminta, hätäkeskustoiminta, koulu- laisten aamu- ja iltapäivätoimintaa harjoittavan yksikön palveluksessa olevat henkilöt sekä nuorisotoimi
ASIAK- KUUDEN ALKU	<p>Ryhdyttävä viipymättä tukitoimiin:</p> <ul style="list-style-type: none"> • jos kasvuolot vaarantavat tai eivät turvaa lapsen tai nuoren terveyttä tai kehitystä • jos lapsi tai nuori käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään 	<ul style="list-style-type: none"> • vireille hakemuksesta tai työntekijän muutoin saadun tiedon/ ilmoituksen perusteella • arvioitava välittömästi lapsen mahdollinen kiireellinen lastensuojelun tarve • seitsemän arkipäivän kuluessa päätettävä johtaa- ko lastensuojelutarpeen selvitykseen • tehtävä lastensuojelun asiakkuuden alkamisesta merkintä lasta koskeviin lastensuojeluasiakirjoi- hin • ilmoitettava huoltajalle ja lapselle
LASTEN- SUOJE- LUTAR- PEEN SELVITYS	<p>Huoltosuunnitelma:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kirjataan ne olosuhteet ja asiat, joihin pyritään vaikuttamaan sekä keinot ja arvioitu aika, jonka kuluessa tavoitteet pyritään toteuttamaan • suunnitelmasta on myös käytävä ilmi, kuinka usein suunnitelma on tarkistettava <p>Huostaanoton yhteydessä:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kirjataan lisäksi sijaishuollon tarkoitus ja tavoitteet, erityisen tuen ja avun järjestäminen lapselle, hänen vanhemmilleen tai sijaishuoltajille sekä miten toteutetaan yhteistoiminta lapsen vanhempien ja muiden hänelle läheisten henkilöiden kanssa ja miten jälkihuolto toteutetaan • täydennetään tarvittaessa erillisellä hoito- ja kasvatussuunnitelmalla • otettava huomioon lapsen omat toivomukset ja mielipide, perehdyttävä lapsen kasvuoloihin sekä arvioitava, miten eri lastensuojelu toimet todennäköisesti vaikuttavat lapsen kehitykseen • 15 vuotta täyttäneellä lapsella oikeus käyttää puhevaltaa itseään koskevassa lastensuojeluasiassa 	<ul style="list-style-type: none"> • lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on tehtävä selvitys lapsen tilanteesta • arvioidaan lapsen kasvuolosuhteita, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta täl- löin vastaavien henkilöiden mahdollisuuksia huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta sekä lastensuojelutoimenpiteiden tarvetta • selvitys tehtävä olosuhteiden edellyttämässä laa- juudessa • sosiaalityöntekijä voi tarvittaessa olla yhteydes- sä lapselle läheisiin henkilöihin sekä eri yhteis- työtahoihin ja asiantuntijoihin • valmistuttava viimeistään kolmen kuukauden kuluessa lastensuojeluasian vireille tulosta • huoltajalle ja lapselle on ilmoitettava selvityksen valmistuttua lastensuojelun asiakkuuden jatku- misesta sekä asiakkuuden päättymisestä

2.6 Aikaisemmat tutkimukset, selvitykset ja hankkeet

Seuraavassa esittelemme kolme opinnäytetyöämme kannalta keskeisintä julkaisua. Käytämme näitä lähteitä eri osissa opinnäytetyötämme.

Jutta Leino (2009) on tehnyt Sosiaali- ja terveyshallintotieteen pro gradu- tutkielman aiheesta Lastensuojelulain uudistus – Muutosjohtaminen ja uudet toimintatavat lastensuojelun organisaatiossa. Tutkimuksessa selvitetään, mitä on muutosjohtaminen ja millaisia edellytyksiä se antaa lastensuojelun organisaatiomuutokselle. Lisäksi tutkimuksessa selvitetään, mitä uusia toimintatapoja uusi laki on lastensuojelun organisaatioon tuonut. Tutkimuksessa tarkastellaan muutoksia johtajan näkökulmasta ja siihen haasteltiin kuuttatoista keski-suuren kaupungin lastensuojelun johtajaa.

Varsinaiseen lastensuojelulaki uudistukseen liittyviä tutkimuksia emme ole juurikaan löytäneet opinnäytetyötä tehdessämme. Jutta Leinon pro gradu käsittelee lastensuojelulaki uudistuksen tuomia muutoksia. Käytämme pro gradu- tutkielmaa johtopäätöksissä, joissa vertailemme hänen saamiaan tuloksia tämän opinnäytetyön tuloksien kanssa.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteutti vuosina 2004–2007 Lastensuojelun kehittämisohjelman. Osana kehittämisohjelmaa asetettiin työryhmä valmistelemaan ehdotusta lastensuojelulain kokonaisuudistukseksi. Tämä johti siihen, että lastensuojelulakia säädettiin uudestaan. Työryhmän tavoitteiksi muodostui uudistaa ja selkiyttää lastensuojelulaki kolmella tavalla:

- 1) lastensuojelu toimii asiakaslähtöisesti
- 2) vältetään tilanteet, joissa lapsen etu jää huomioon ottamatta
- 3) lastensuojelulain toimeenpanossa esiintyy mahdollisimman vähän ristiriitoja ja tulkintaongelmia. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006.)

Lastensuojelulain kokonaisuudistustyöryhmän muistion pohjalta päätimme ottaa opinnäytetyöämme tarkastelun kohteeksi lakiuudistuksen tuomat muutokset asiakkuuden alkuun. Käytämme muistiotä opinnäytetyössämme vain joiltain osin, koska lakiuudistus on jo astunut voimaan.

Mikko Oranen (2006) on ollut vuosina 2004–2005 vastuuhenkilönä alkuarviointi ja avo- huolto- työryhmässä, joka kehitti lastensuojelun alkuarvioinnin käytäntöjä, malleja ja kehittämissuuntia. Kehittämisohjelma pohjusti lastensuojelulaki uudistusta. Keskeisimpiä tavoitteita olivat parantaa työn läpinäkyvyyttä ja suunnitelmallisuutta sekä rakentaa

pohjaa työn vaikuttavuuden arvioimiseksi. Samalla pyrittiin lapsilähtöisen ja asiakas-keskeisen työskentelyn vahvistamiseen.

Käytämme Orasen työryhmän loppuraporttia lastensuojelutarpeen selvityksen prosessia kuvatessamme. Päädyimme käyttämään tätä raporttia, koska se on luonut pohjaa alku-arvioinnin käytäntöihin uudessa lastensuojelulaissa.

3 HELSINGIN KAUPUNGIN SOSIAALIVIRASTON PERHEIDEN PALVELUT

Sosiaalivirasto vastaa helsinkiläisten sosiaalipalveluista. Palvelut on jaettu viiteen vastualueeseen: lasten päivähoido, lapsiperheiden palvelut, aikuisten palvelut, vanhusten palvelut sekä hallinto- ja kehittämiskeskus. Vastualueet yhdessä tarjoavat kaikille kaupunkilaisille kaikissa elämäntilanteissa kattavat sosiaalipalvelut. Lähtökohtana toiminnassa on aina asiakkaan elämänvaihe. (Sosiaalivirasto 2008.)

Sosiaaliviraston toiminnan avainsanoja ovat asiakaslähtöisyys, kumppanuus ja vaikuttavuus. Virasto tekee tiivistä yhteistyötä kaupungin eri hallintokuntien, alan järjestöjen, kaupunginosayhdistysten sekä erilaisten asukas- ja asiakasyhteisöjen kanssa. Sosiaaliviraston toiminta-ajatus on turvata lasten ja nuorten hyvän kasvun edellytykset, vahvistaa aikuisten toimintakykyä ja vastuullisuutta sekä taata vanhoille ihmisille turvallinen ja arvokas elämän. Tarkoitus on edistää kaupungin kehittymistä sosiaalisesti tasapainoiseksi yhdessä helsinkiläisten ja muiden toimijoiden kanssa niin, että heitteille ei jää kukaan. (Sosiaalivirasto 2008.)

Perhekeskukset on jaettu neljään palvelualueeseen. Alueet ovat eteläinen, pohjoinen, itäinen ja läntinen alue. Kaikki toimipisteet tarjoavat lapsiperheille sosiaali- ja perheyön, lapsiperheiden kotipalvelun ja lastensuojelun palveluita. Palvelut sisältävät perheoikeudelliset asiat, perheneuvolat, perhekeskukset, pari- ja perheterapiayksikön, sosiaalipäivystyksen, asukas- ja leikkipuistot, perhetalot sekä taloudellisen tuen. (Sosiaalivirasto 2008.)

4 TYÖNTEKIJÄT

Perhekeskuksissa työskentelee useita erilaisen koulutustaustan omaavia sosiaalialan ammattilaisia. Eri koulutustaustat antavat sosiaaliohjaajille ja sosiaalityöntekijöille hie-
man erilaiset lähtökohdat toimia lastensuojelutyössä. Seuraavaksi esittelemme sosiaali-
työntekijän ja sosiaaliohjaajan työnkuvat sekä työparityöskentelyä.

4.1 Sosiaalityöntekijä

Sosiaalityöntekijät ovat ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita henkilöitä, jotka työskentelevät sosiaalihuollon asiakaspalvelu-, suunnittelu- tai johtotehtävissä. Sosiaali-
työntekijät auttavat kaiken ikäisiä yksilöitä ja perheitä niin arjen ongelmissa kuin myös
kriisitilanteissa. Työpaikkoja ovat muun muassa kuntien sosiaalitoimistot, kasvatus- ja
perheneuvolat, sairaalat, mielenterveystoimistot, kuntoutuslaitokset sekä päihde- ja kri-
minaalihuollon laitokset. Sosiaalityöntekijän työ erilaisten asiakkaiden, moninaisten
ongelmien ja muiden alojen ammattilaisten kanssa edellyttää työntekijältä avoimuutta,
laaja-alaista tietämystä, vuorovaikutustaitoja, pitkäjänteisyyttä, aloitteellisuutta, päätök-
sentekokykyä, rohkeutta ja paineensietokykyä. (Työ- ja elinkeinotoimisto 2008.)

Sosiaalityöntekijän työ on monipuolista sosiaalialan työtä. Se voi olla sosiaalista ohjaus-
ta ja neuvontaa, päätöksentekoa taloudellisesta tuesta tai kodin ulkopuolelle hoitoon
sijoittamisesta. Sosiaalityöntekijä toimii myös alan asiantuntija- ja konsultointitehtävis-
sä. Sosiaalityöntekijän toimeen kuuluu asiakasprosessin suunnittelu, toteuttaminen ja
arviointi. Johtotehtävissä toimiva sosiaalityöntekijä suunnittelee, johtaa ja ohjaa sosiaa-
li- ja terveystointa. (Työ- ja elinkeinotoimisto 2008.)

Lastensuojeluasiat kuuluvat osaksi sosiaalityöntekijän toimenkuvaa. Lastensuojelussa
työntekijän rooliksi muotoutuu lasten kasvatukseen ja hoitoon liittyvän tuen lisäksi per-
heen muun elämänhallinnan ja arkielämän ohjaus. Työlle on ominaista moniammatilli-
nen yhteistyö. (Työ- ja elinkeinotoimisto 2008.) Perhekeskuksissa työskentely keskittyy
lapsen edun toteutumisen edistämiseen ja valvomiseen. Sosiaalityöntekijä hallitsee per-
heen asiakasprosessia ja hänellä on myös aina asiakasvastuu. Sosiaalityöntekijältä edel-
lytetään psykososiaalista työtettä sekä aktiivista suhdetta asiakasperheeseen kaikissa
lastensuojeluprosessin vaiheissa. (Liukonen – Lukman 2007: 103–104.) Sosiaalityönte-
kijän rooliin asiakasprosessin hallitsijana kuuluvat neuvottelut ja koordinointi työtehtä-

vien jaosta, perheen tarpeiden ja tiimin osaamisen mukaisesti. Sosiaalityöntekijälle kuuluu myös varhaisen tuen tiimin konsultointi tilanteissa, joissa liikutaan varhaisen tuen ja lastensuojelun välimaastossa. Sosiaalityöntekijä on tietoinen oman alueensa lapsiperheiden tilanteista, alueen ongelmista ja ilmiöistä ja pystyy näin ollen puuttumaan ajoissa erityistä tukea tarvitsevien perheiden tilanteisiin. (Liukonen – Lukman 2007: 106.)

4.2 Sosiaaliohjaaja

Sosiaaliohjaajat ovat sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneita henkilöitä, jotka toimivat sosiaalisen tuen, neuvonnan ja ohjauksen tehtävissä eri toimipaikoissa. Sosiaaliohjaaja työskentelee sosiaalityöntekijän työparina sosiaalihuollon tehtävissä. Työn vaatimuksina ovat ihmissuhde- ja vuorovaikutustaidot, myönteisyys ja pitkäjänteisyys, jotka ovat edellytyksinä asiakkaan tukemiselle. Sosiaaliohjaajan työn tavoitteena on asiakkaan voimavarojen ja toimintakyvyn tukeminen sekä perusvalmiuksien ja -taitojen kehittäminen. (Työ- ja elinkeinotoimisto 2008.)

Sosionomi on sisäistänyt sosiaalialan arvot ja ammattieettiset periaatteet. Hän osaa luoda asiakkaan kanssa osallistavan vuorovaikutus- ja yhteistyösuhteen sekä hänellä on valmiudet ammatin edellyttämään eettiseen reflektioon. Sosionomi ymmärtää yhteiskunnan ja yksilön välisiä suhteita ja kykenee myös analysoimaan ja jäsentämään niitä erilaisia teoreettisia näkökulmia käyttämällä. Hän ymmärtää yhteiskunnallisen päätöksenteon ja ihmisten sosiaalisten toimintaedellytysten muotoutumisen välisen yhteyden ja osaa katsoa asioita yhteiskunnallisesta viitekehyksestä. (Kananoja ym. 2007:197.)

Lastensuojelutyössä sosiaaliohjaajan tehtävänä on toimia yhteistyössä muiden ammattiryhmien kanssa. Lapsiperheitä tuetaan elämänhallinnassa sekä motivoidaan muutoksiin. (Työ- ja elinkeinotoimisto 2008.) Perhekeskuksien sosiaaliohjaajien pääsääntöinen tehtävä lastensuojeluperheissä on intensiivinen perhetyö sosiaalityöntekijän laatiman huoltosuunnitelman mukaisesti. Perhetyön lisäksi sosiaaliohjaajan tehtäviin perhekeskuksissa kuuluu arviointityö yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa sekä kriisityö. Ydintehtävinä nähdään olevan lapsen ja vanhemman hyvinvoinnin arviointi, vanhemmuuden tukeminen sekä perheen kriisit. On myös huomattu, että sosiaaliohjaajien monipuolista osaamista voisi hyödyntää koko lastensuojeluprosessissa. Sosiaaliohjaajien työtehtäviä tulisi laajentaa myös muunlaiseen lastensuojelutyöhön, jotta uuden lastensuojelulain tuomat tehtävät pystytään hoitamaan. On katsottu, että sosiaaliohjaajien itsenäiseen asiakastyöhön soveltuva uusi työalue on varhainen tuki. Varhainen tuki mahdollistaa sosiaalioh-

jaajien itsenäisen asiakasprosessien hallinnan ja palveluohjauksellisen työtteen. (Liukonen – Lukman 2007: 107,109.)

4.3 Työparityöskentely

Työparityöskentelylle ominainen piirre on jatkuva vuorovaikutuksellisuus. Molemmilla osapuolilla on mahdollisuus tuoda tilanteeseen mukaan oma henkilökohtainen ammatti-historia ja sitä kautta yksilöosaaminen sekä muut kokemuksensa eri sosiaalisista tilanteista. Yksilöiden välisen vuorovaikutuksen on katsottu olevan keskeisessä asemassa työpariproessin onnistumisessa. (Seinä – Helander 2007: 24.)

Työparityöskentelyssä löytyy monenlaisia eri muotoja. Osassa perhekeskusten toimipisteistä käytetään sosiaalityöntekijää ja osassa sosiaaliohjaajaa vastuusosiaalityöntekijän työparina. Työparityöskentelyn myönteisenä puolena on nähty se, että lapsi pystytään paremmin huomioimaan koko perheen yhteisissä tapaamisissa. Näin tilanteista ei tule sellaisia, että aikuiset puhuvat keskenään ja lapsi touhuilee omiaan sivummalla. Myös ammatillisen tuen ja vastuun jakamisen mahdollisuuden on koettu lisääntyneen työparityöskentelyn myötä. Työparityöskentely on tuonut tukea työntekijän jaksamiseen, koska asiakastapaamisia pystytään reflektomaan yhdessä ja jakamaan näin tunnekuorma työparin kanssa. Uudelle työntekijälle työparityöskentely antaa mahdollisuuden perehtyä uusiin työmenetelmiin ja lapsikeskeiseen työtapaan. Haasteena on nähty työparin yhteisen ajan ja tavoitteen löytymisen vaikeus sekä erilaisten näkökulmien yhteensovittaminen. Jotkut saattavat kokea hankalaksi tai jopa pelottavaksi oman työn läpinäkyväksi tekemisen työparille. (Ervast – Tulensalo 2005: 112–114.)

4.4 Sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja työparina

Lastensuojelulain uudistuksen myötä parityöskentelyn käyttöä ohjeistettiin uudelleen tasapainottamaan työnjakoa sekä resursseja. Tarkoituksena on lisätä moniammatillista työparityöskentelyä, joten tavoitteena on etupäässä käyttää sosiaalityöntekijä – sosiaaliohjaaja työparia, ennemmin kuin oman ammattiryhmän välistä parityötä. (Liukonen – Lukman 2007: 110.)

Ervastin ja Tulensalon (2005: 115–116) raportin mukaan sosiaalityöntekijät kokivat sosiaaliohjaajien tuovan lisäresurssia työparityöskentelyyn. Etenkin tapauksissa, joissa tilannearvio oli tehty sosiaalityöntekijä – sosiaaliohjaaja työparina ja työskentely jatkui

perhetyöllä, nähtiin sosiaaliohjaajan työpariudesta olleen selkeää hyötyä. Työparityöskentelyn haittapuolena sosiaaliohjaajat näkivät, että tilannearvioiden tekemiseen osallistuminen vei aikaa heidän varsinaiselta perustyöltään perheiden parissa. Sosiaalityöntekijät kokivat taas hankaluutena työparityöskentelyn sosiaaliohjaajan kanssa tilanteessa, jossa tilannearvion aikana tuli tarve lapsen sijoitukseen. Tällöin oli vaihdettava työparia kesken työskentelyn toiseen sosiaalityöntekijään.

Horsman ja Jauhiaisen (2004: 27–28) tekemän loppuraportin mukaan sosiaaliohjaajan ammattitaitoa ja asiantuntijuutta tulisi hyödyntää erityisesti tilanteissa, joissa sosiaalityöntekijäresurssit tarvitaan haastavien ja monimutkaisten asiakkuuksien hoitamiseen. Sosiaaliohjaajalla katsotaan myös olevan runsaasti tietoa asiakas perheiden tilanteista. Jotta voidaan varmistaa, että sosiaaliohjaajan tietotaito on sosiaalityöntekijän käytössä ja päinvastoin, tulee työparin työskentelyn olla jatkuvaa dialogia. Toimivalla työparityöskentelyllä saadaan aikaan monipuolinen ja laaja kokonaiskäsitys asiakkaiden tilanteista sekä palvelujärjestelmän toimivuudesta. Työparin tulee kiinnittää erityistä huomiota dokumentointiin, jotta tarvittava tieto on helposti molempien saatavilla.

5 SOSIAALITYÖN PROSESSI

Sosiaalityön prosessiin sisältyy kaksi elementtiä, jotka ovat työn kannalta olennaisia ja vaikuttavat siihen. Ensimmäinen on asiakkaan ja työntekijän yhteistyösuhde ja toinen heidän näkemyksensä lähtökohtatilanteesta sekä siitä mihin työskentelyn avulla pyritään ja millä keinoin. Lähtötilanteen kartoituksen nähdään olevan olennainen osa prosessia, koska se sisältää kaikki yhteistyön ainekset. Hyvällä alkuselvityksellä saadaan selkeä kuva tuen tarpeesta ja vaikeuksien syvyydestä. (Kananoja ym. 2007: 114.)

Sosiaalisten prosessien aikavaatimusten ymmärtäminen kuuluu olennaisena osana sosiaalityöntekijän ammattitaitoa. Hänen tulee ymmärtää miten uudistukset ovat riippuvaisia lainsäädännön muutoksista sekä kuntien taloussuunnittelusta ja -arvioista. Työntekijä ei näin ollen voi antaa asiakkaalle turhia toiveita, jos hän tietää jonkin tarpeellisen muutoksen vaativan pitkiä valmisteluajoja tai toivottu muutos on epärealistinen. Ammatillisuuteen kuuluu pyrkiä auttamaan asiakasta sen hetkisissä olosuhteissa kaikki realiteetit huomioon ottaen. (Kananoja ym. 2007: 117.)

5.1 Lastensuojelun prosessi

Lastensuojelulaissa on työskentelyn eri vaiheet erotettu selkeästi toisistaan, ja näin asiakkuuden alkuvaiheen prosessi on pyritty yhdenmukaistamaan koko maata kattavaksi. Toimintamuodot, tavoitteet ja sisältö lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa ovat myös tarkentuneet. (Kananoja ym. 2007: 134.)

Lastensuojelutyössä ei lapsella ja hänen vanhemmillaan ole useinkaan selkeää kuvaa siitä, mihin työntekijän kanssa käydyillä keskusteluilla pyritään ja mitä lastensuojelun asiakkuus tarkoittaa käytännössä. Avoimella keskustelulla eri osapuolten näkemyksistä ja kaikkien osapuolien osuudesta yhteisessä työskentelyssä saadaan selkeyttä tavoitteisiin. Näin asiakkaan on helpompi mieltää, mikä hänen osuutensa prosessissa on ja mitä häneltä odotetaan. Mitä avoimemmat ja selkeämmät yhteiset säännöt luodaan, sitä parempi pohja luodaan muutostyölle. (Kananoja ym. 2007: 115.)

Lastensuojeluprosessi käynnistyy, kun perhekeskukseen tulee ilmoitus mahdollisesti lastensuojelun tarpeessa olevasta lapsesta. Asuinalueelta tulleet hakemukset ja ilmoitukset käsitellään yleensä sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien viikko kokouksessa, jossa asiakkuus ohjautuu vastuusosiaalityöntekijälle ja tämän työparille. (Lunabba – Särkiö 2008: 4.) Työskentely lastensuojelun tukitoimenpiteiden tai sijaishuollon tarpeen selvittämiseksi on aloitettava seitsemän vuorokauden kuluessa. Kuitenkin välittömästi on arvioitava se, tarvitaanko tilanteessa kiireellisiä lastensuojelutoimenpiteitä. Perustelusta syystä selvityksen käynnistämisestä voidaan luopua. Perustelluksi syyksi voidaan luokitella esimerkiksi se, ettei ilmoitukseen sisälly lastensuojelullista huolta tai tilanne on jo selvittelyn alla. Lastensuojelun asiakkuus alkaa siitä, kun selvityksen teko aloitetaan. Samalla voimaan astuu laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. (Oranen 2006: 43.)

Lastensuojeluprosessi etenee useimmiten siten, että perheeseen otetaan yhteyttä vastuusosiaalityöntekijän toimesta. Tarkoituksena on sopia ensimmäinen tapaaminen, johon myös työpari osallistuu. Tapaaminen pyritään järjestämään mahdollisimman nopeasti, joko kotikäyntinä tai toimistolla. Ensimmäisellä tapaamiskerralla arvioidaan alustavasti perheen lastensuojelun tarve. Jos tapaamisessa todetaan ilmoituksen olleen aiheuton, ei arviointityöskentelyä aloiteta. Lisäarviointia, jatkotoimenpiteitä tai tukitoimia

ryhdytään miettimään, mikäli lastensuojelun tarvetta ilmenee. (Lunabba – Särkiö 2008: 4.)

Lastensuojelun tarpeen ilmettyä tavoitteena on aloittaa yhteinen prosessi lapsen ja hänen vanhempiensa kanssa. Tavoitteena on lastensuojelun toimenpiteiden ja työn tarpeen arviointi. Samalla tutkitaan vanhempien kykyjä ja mahdollisuuksia vastata lapsen suoje-
luun ja tuen tarpeisiin. Selvitysprosessin keskeisinä tekijöinä ovat perheen arkisen elä-
män olosuhteiden, riskien ja selviytymistä tukevien tekijöiden tarkastelu. Huomioon on
otettava myös perheen muiden lasten tilanne, vaikka ilmoitus koskisi vain perheen yhtä
lasta. Perustellusti ja erillisellä päätöksellä selvitys voidaan tarvittaessa tehdä vastoin
vanhempien tai lapsen tahtoa. Selvitys tulee tehdä loppuun, vaikka lapsen asuinkunta
vaihtuisi. Sosiaalityöntekijän velvollisuus on sopia asiakkaan sekä tulevan asuinkunnan
sosiaalityöntekijän kanssa selvityksen loppuun viemisestä. Jos lapsi muuttaa, ennen
kuin selvityksen tekeminen on ehditty aloittaa, tulee sosiaalityöntekijän olla yhteydessä
uuteen asuinkuntaan. (Oranen 2006: 44–46.)

Selvityksen kirjallisesta yhteenvedosta tulee käydä ilmi sen sisältö, käytetyt menetelmät
sekä tehtyjen havaintojen kuvaus. Siinä tulee myös käydä ilmi kaikkien osapuolten nä-
kemys tilanteesta. Selvityksen yhteenvedossa on myös oltava sosiaalityöntekijän perus-
teltu käsitys siitä, täyttyvätkö lastensuojelun asiakkuuden kriteerit. Asiakkuuden jatku-
minen tai sen päättyminen ratkaistaan selvityksen perusteella ja asiakkuuden jatkuessa
tulee sosiaalityöntekijän laatia erillinen lastensuojelun työskentelysuunnitelma. Selvi-
tyksen yhteenvedon tulee olla tehty kolmen kuukauden kuluttua asian vireille tulon jäl-
keen. (Oranen 2006: 46.)

Lastensuojeluprosessin johtajana toimii vastuusosiaalityöntekijä ja hänen tehtävänä on
perheen lastensuojelutarpeen arviointi (Lunabba – Särkiö 2008: 4). Lastensuojelutar-
peen selvitys tulee tehdä joko pari- tai ryhmätyönä. Sosiaalityöntekijän työparina voisi
toimia toinen lastensuojeluun perehtynyt työntekijä toisen sosiaalityöntekijän sijaan. Jos
tarvittava työryhmä on käytettävissä, voisi moni ammatillisuudesta olla hyötyä. Perus-
teena parityöskentelylle tai moniammatillisen työryhmän käytölle on nähty olevan eri
näkökulmien tarpeellisuus sekä verkostomaisten työmenetelmien käytön mahdollisuus.
(Oranen 2006: 44.) Taulukossa 2 kuvataan lastensuojelun alkuvaiheen tilannearvion
prosessi, jota käytetään työmenetelmänä pääkaupunkiseudun lastensuojelun sosiaali-
työssä.

TAULUKKO 2. Lastensuojelun tilannearvion prosessi, tavoitteet ja dokumentointi (Muukkonen – Tulensalo 2004).

PROSESSI	TAVOITE	DOKUMENTOINTI
1. VIREILLETULO Yhteydenotto ilmoitus työparista sopiminen	- yhteydenoton syyn selvittäminen - avun tarpeen arvioiminen ja apu - määrittää työntekijäpari	- tilanteen vireilletulo dokumentoidaan ja ilmoitustiedot kirjataan yhtenäisen käytännön mukaan muistiinpanoihin
2. ALOITUSVAIHE Yhteys perheeseen soitto, kirje tai tapaaminen Alkutapaaminen läsnä lapsi ja vanhemmat	- esittäytyminen - asiakkuuden vireilletulon syyn nimeäminen - lapsen tilanteen arvioinnin aloittaminen - lapsen ja vanhempien vuorovaikutuksen havainnointi - saada perustietoa perheen tilanteesta: työ, toimeentulo, asuminen ja terveys - selvittää alkaako lastensuojelun asiakkuus ja tapaamis- ja selvittelyvaihe vai ei - alkuvaiheen tilannearvion työskentelystä sopiminen - välitön apu tarvittaessa	- työskentelyn aloitus kuvataan muistiinpanoihin - alkutapaaminen ja sovittu työskentelysuunnitelma kirjataan muistiinpanoihin - asiakkuus kirjataan alkavaksi - jos selvittely päättyy alkutapaamiseen, kirjataan miksi selvittely loppuu - kirjataan perheen tilanteesta saadut perustiedot muistiinpanoihin
3. TAPAAMIS- JA SELVITTELYVAIHE Lapsen tapaaminen 1-4 kertaa kotikäynti Vanhempien tapaaminen vähintään kerran Yhteydet yhteistyökumppaneihin tarvittaessa	- kohdata ja kuulla lapsen kokemuksia arjestaan (koti, koulu/päiväkot, vapaa-aika, minäkuva ja tunteet) - saada tietoa lapsen kokemuksista, tarpeista ja toiveista, vaikeuksista ja vahvuuksista - annetaan lapselle tietoa ja lapsi saa kysyä mieltä askarruttavista asioista - kuullaan vanhempien kokemuksia lapsesta, lapsen arjesta, vanhemmuudesta sekä perheen arjesta - lapsen kasvuympäristöön ja kotiin tutustuminen alkutapaamisessa, lapsen tai vanhempien tapaamisessa - kysyä tarvittaessa yhteistyökumppaneilta lapsesta lisää	- kirjataan tapaamisten tapahtumat muistiinpanoihin - tapaamisissa tehtyihin asteikkoihin, piirroksiin, karttoihin jne., joita ei voi siirtää koneelle, merkitään aina lapsen/vanhemman nimi ja päivämäärä - lapsen tapaamiset kirjataan tapaamisten sisällöt lyhyesti muistiinpanoihin: ajankohta, mitä käyty läpi ja miten - vanhempien tapaaminen kirjataan tapaamisen sisältö lyhyesti muistiinpanoihin: ajankohta, mitä käyty läpi ja miten - yhteistyöverkosto kirjataan muistiinpanoihin keihin otettu yhteyttä ja yhteydenoton sisältö - lapsen ja vanhempien saama apu kirjataan muistiinpanoihin, mitä perheelle on mahdollisesti jo tarjottu

5.2 Eettisyys sosiaalityössä ja lastensuojelussa

Sosiaalityön eettiset periaatteet ja arvot eivät ole vain osa asiakastyötä, vaan ne koskevat kaikkia sosiaalityön tasoja. Arvot ovat sosiaalityön ideologiassa perusta ja siten ne ovat olennainen osa sosiaalityön yhteiskunnallista tehtävää. Sosiaalityön arvot ovat säilyneet kautta vuosien melko samoina, ainoastaan tavat ilmaista niitä ovat yhteiskunnan ja työn kehittymisen kautta muuttuneet. (Kananoja ym. 2007: 99.)

Sosiaalityön keskeisin arvo Kananojan ym. (2007: 99) mukaan on kunnioitus jokaisen ihmisen yhtäläiseen ihmisarvoon. Ihmistä kunnioitetaan riippumatta hänen rodustaan, uskonnostaan tai henkilökohtaisista ominaisuuksistaan. Keskeisinä sosiaalityön arvoina nähdään myös asiakkaan itsemääräämisoikeus sekä oikeudenmukaisuus. Kaikessa työntekelyssä asiakkaiden kanssa tavoitteena tulisi olla asiakkaan aito kokemus ihmisarvostaan, kuulluksi tulemisesta sekä mahdollisuudesta osallistua oman asiansa käsitteilyyn ja selvittelyyn.

Lastensuojelutyössä joudutaan useissa tilanteissa kohtaamaan moraalisia ongelmia, joiden selvittämiseen ei ole olemassa valmiita menetelmiä tai toimintatapoja. Tällaisissa tilanteissa työntekijä joutuu toimimaan suurelta osin oman ammatillisen kokemuksen ja tilannekohtaisen harkinnan pohjalta. Ristiriitaisien intressien sävyttämässä tilanteissa työntekijä joutuu punnitsemaan moraalisia kysymyksiä. Hän joutuu pohtimaan, miten toimia ja sovittaa yhteen eri intressit sekä miten yhteistyö saataisiin sellaiseksi, että kaikki osapuolet tulisivat kuulluiksi. Tällaisia tilanteita voivat olla esimerkiksi lasten edun ja vanhempien intressien ristiriitaisuudet. Tällöin työntekijän on punnittava ratkaisujensa edut sekä haitat, ja sen pohjalta hänen on tehtävä päätöksiä turvatakseen lapsen kasvun ja kehityksen. (Kananoja ym. 2007: 100.)

Kananojan ym. (2007: 102) mukaan sosiaalityöntekijät kokevat monesti, että riittämättömät resurssit ja organisaation toimintatavat estävät heitä toimimasta työssään eettisten periaatteiden mukaan. Sosiaalityöntekijä ei voi ohittaa työtä tehdessään lainsäädännön velvoittamia säädöksiä, joten hänen on osattava ottaa huomioon päätöksissään sekä laki että asiakkaan intressit.

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, kuinka sosiaalityöntekijät perhekeskuksissa ovat kokeneet lakiuudistuksen muuttaneen asiakasprosessin alkua. Tavoitteenamme on saada mahdollisimman paljon uutta tietoa aiheesta ja mahdollisesti tuoda esiin käytännön kokemuksesta nousevia kehittämistarpeita tai -ehdotuksia.

6.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymyksiämme ovat:

1. Miten sosiaalityöntekijät perhekeskuksissa kokevat lastensuojelulaki uudistuksen muuttaneen työtä ja asiakasprosessin alkua?
2. Mitä muutos- tai kehittämistarpeita sosiaalityöntekijät kokevat lastensuojelulaissa vielä olevan?

Aiheesta kirjoitettujen artikkeleiden ja mediassa esiin tulleen informaation pohjalta olemme saaneet käsityksen, että lakiuudistus on tuottanut hankaluuksia käytännön toteutuksessa. Opinnäytetyömme tarkoituksena on kartoittaa kentän kokemuksia ja tarkastella yhtäläisyyksiä sekä eroja neljän Helsingin kaupungin sosiaaliviraston perhekeskuksen kahdeksan sosiaalityöntekijän kokemusten pohjalta. Tarkoituksenamme on myös saada selville onko sosiaalityöntekijöillä olemassa mahdollisia parannus- tai kehittämisehdotuksia.

6.2 Laadullinen tutkimus

Laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana on kuvata todellista elämää ja pyrkimyksenä on löytää tosiasioita. Tutkimustyylin tyypillisinä piirteinä pidetään kokonaisvaltaista tiedonhankintaa, jossa aineistoa kootaan todellisissa tilanteissa. Kohdejoukko valitaan yleensä tarkoituksenmukaisesti ja tapauksia käsitellään ainutlaatuisina. (Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 2000: 152–155.)

6.2.1 Teemahaastattelu

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelu, jossa tarkoituksena on löytää tutkimusongelman kannalta olennaisia vastauksia (Tuomi – Sarajärvi 2009: 75). Teemahaastattelussa aihepiirit on määrätty etukäteen. Kaikki aihepiirit käydään haastateltavan kanssa läpi, mutta järjestys vaihtelee haastattelusta toiseen. Valmiita kysymyksiä ei haastattelijalla ole, vaan hän käyttää laatimaansa tukilistaa apunaan. (Eskola – Suoranta 1999: 86.)

Aineiston keruu menetelmänä käytimme teemahaastattelua, koska tavoitteenamme oli saada selville sosiaalityöntekijöiden omia kokemuksia ja mielipiteitä lakiuudistuksen vaikutuksesta heidän työhönsä. Haastatteluja varten teimme teemahaastattelu rungon (liite 2) varmistaaksemme, että kaikki aihealueet tulivat käsiteltyä haastattelujen aikana.

Olimme jakaneet haastattelun viiteen teemaan, joiden alle olimme tehneet tarkentavia kysymyksiä. Ensimmäinen teema koski haastateltavan henkilöhistoriaa, josta halusimme tietää haastateltavan sosiaalityön historian, sekä mitä hyötyä hän on kokenut koulutuksesta ja työkokemuksesta olevan. Toisena teemana olivat asiakkaat ja lakiuudistuksen mahdollinen vaikutus asiakkaisiin. Kysymykset koskivat lakiuudistuksen tuomia muutoksia asiakasmääriin ja asiakasperheisiin sekä mahdollisia muutoksia asiakkuuden alun syihin. Keskustelimme myös asiakkaan edun muutoksista sekä siitä, kuinka tietoisia asiakkaat ovat uuden lain sisällöstä. Kolmannessa teemassa keskityimme henkilöstöön ja lakiuudistuksen tuomiin muutoksiin henkilökunnan osalta. Keskityimme sosiaalityöntekijän ja sosiaaliohjaajan työskentelyyn työparina, työntekijöiden vaihtuvuuteen sekä uuden lain velvoittamaan resurssien lisäämiseen lastensuojelussa.

Neljäs teema käsitteli itse lakiuudistusta. Aluksi pohdimme lastensuojelun tarkoitusta sekä sitä kokevatko haastateltavat, että sosiaalityöllä voidaan vastata tämän päivän ongelmiin. Haastatteluissa keskityimme lakiuudistuksen tuomiin muutoksiin asiakasprosessin alussa eli lastensuojelu ilmoitukseen, asiakkuuden alkuun ja lastensuojelutarpeen selvitykseen. Keskustelimme myös onko uuden lain arkeen siirtämisessä ollut ongelmia ja kuinka henkilöstöä on koulutettu lakiuudistusta varten. Viides teema sisälsi sosiaalityöntekijöiden kokemia kehittämistarpeita ja -ehdotuksia. Kysyimme haastateltavilta, miten he kehittäisivät tai muuttaisivat lakia vieläkin toimivammaksi. Pohdimme myös

kumman lain puitteissa oli helpompi tehdä töitä ja miten haastateltavat kehittäisivät itse työtä ja sosiaalityön koulutusta.

6.2.2 Yksilöhaastattelu

Haastattelu on keskustelua, jonka tavoitteena on selvittää haastateltavan mielipiteitä. Yhä enenevässä määrin haastattelut ovat muuttuneet keskustelumaisemmiksi, joissa tutkija toimii keskustelun johdattelijana. (Eskola – Suoranta 1999: 85.) Haastattelua pidetään joustavana, sillä se antaa mahdollisuuden toistaa kysymyksen, pyytää selvennystä sekä tarkentaa vastauksia. Haastattelija voi itse päättää kysymysten esittämisjärjestyksen ja saada näin mahdollisimman paljon tietoa haluamastaan aiheesta. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 73.)

6.3 Aineiston keruu

Tarkoituksena oli haastatella kahdeksaa sosiaalityöntekijää eri asuinalueilta saadaksemme mahdollisimman laajan käsityksen heidän kokemuksistaan lakiuudistuksen suhteen. Valitsimme Helsingin neljän palvelualueen perhekeskuksen kymmenestä toimipisteestä neljä, joista toivomuksena oli saada jokaisesta kahden sosiaalityöntekijän haastattelut. Lähetimme aluksi kahdeksalle johtavalle sosiaalityöntekijälle sähköpostilla kirjeen (liite 3), jossa kerroimme opinnäytetyöstämme ja toivomuksestamme saada sosiaalityöntekijöitä haastateltaviksi. Kun emme saaneet vastauksia määräaikaan mennessä, otimme puhelimitse uudestaan yhteyttä joihinkin johtaviin sosiaalityöntekijöihin. He kertoivat laittaneensa kirjeen eteenpäin tiiminsä sosiaalityöntekijöille ja lupasivat muistuttaa työntekijöitä asiasta. Kävimme muutaman johtavan sosiaalityöntekijän luona henkilökohtaisesti ja he lupasivat ottaa asian esille tiimeissään. Vastauksia emme edelleenkään saaneet, joten lähetimme sähköpostin suoraan satunnaisesti valitsemillemme sosiaalityöntekijöille.

Haastateltavia saimme lopulta yhteensä neljä, kaksi pohjoiselta ja kaksi itäiseltä alueelta. Kaksi vastausta saapui sähköpostilla ja he ilmoittivat olevansa erityisen kiinnostuneita osallistumaan haastatteluun. Kaksi haastattelua saimme sovittua toisen opinnäytetyöntekijän työharjoittelupaikalla. Haastateltavien ollessa vain kahdelta eri palvelualueelta tarkoituksenamme ollut alueellinen vertailu ei toteutunut.

Haastattelut tehtiin sosiaalityöntekijöiden työpaikoilla yksilöhaastatteluna. Haastattelut kestivät 30–45 minuuttia ja ne nauhoitettiin haastateltavien luvalla (liite 4). Huomasimme, että teemahaastattelu oli toimiva menetelmä, koska kaikki haastattelut pysyivät aikataulussa, ja saimme käsiteltyä kaikki suunnitellut aihealueet. Sähköpostikirjeessä kerroimme, ettei haastateltavien henkilöllisyys tule näkymään opinnäytetyössä ja kerroimme asian vielä uudelleen ennen haastattelujen alkua.

Haastatteluista yksi toteutettiin neuvotteluhuoneessa ja kolme sosiaalityöntekijän työhuoneessa. Häiriötekijöinä haastattelun aikana olivat lähinnä toimiston arkeen kuuluvat äänet, kuten puhelimen sointi ja ympäristöhäly. Huomasimme myös, että nauhurin sijoituksella huoneessa oli merkittävä vaikutus nauhoituksen äänenlaatuun. Yhdessä haastattelussa nauhuri oli liian kaukana haastateltavasta, mikä tuotti vaikeuksia litteroinnissa. Muiden kolmen kohdalla litteroinnissa ei ollut ongelmia. Yhteensä litteroitua tekstiä tuli 21 sivua.

6.4 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Tutkiessamme erilaisia laadullisen tutkimuksen analyysitapoja, huomasimme niitä olevan runsaasti. Päädyimme opinnäytetyössämme käyttämään aineistolähtöistä sisällönanalyysia.

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin katsotaan olevan kolmivaiheinen prosessi, jossa ensin aineisto pelkistetään, toiseksi ryhmitellään ja kolmanneksi luodaan teoreettiset käsitteet. Pelkistämisessä eli redusoinnissa analysoitavasta ja aukikirjoitetusta aineistosta, esimerkiksi haastattelusta, karsitaan kaikki sellainen pois, josta ei ole tutkimuksen kannalta erityistä merkitystä. Aineistoa voidaan jakaa osiin tai tiivistää helpommin käsiteltävään muotoon tutkimustehtävän kysymyksiä noudattaen. Ryhmittelyssä eli klusterionnissa alkuperäisilmauksista etsitään käsitteiden samankaltaisuuksia ja/ tai eroavuuksia. Samankaltaiset ilmaukset jaetaan sisältöä kuvaavien käsitteiden eli luokkien alle omiin ryhmiinsä. Abstrahoinnissa eli käsitteellistämisessä valikoidaan tutkimuksen kannalta tärkein ja olennainen tieto. Näin saadun tiedon mukaan aletaan muodostaa teoreettisia käsitteitä siirtyen alkuperäisistä ilmauksista teoreettisiin käsitteisiin sekä lopulta johtopäätöksiin. Käsitteellistämisessä on tarkoitus liittää empiirinen aineisto teoriaan, ja tuloksissa on näkyvissä empiirisestä aineistosta muodostettu malli tai sitä kuvaavat teemat. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin kaikissa vaiheissa tutkijan tulee pitää mielessä

tutkittavan näkökulma asiaan sekä se, mitä kyseinen asia merkitsee tutkittavalle. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 108–113.)

Analyysia tehtäessä jäsennystä helpottaa teemahaastattelussa käytetyt teemat. Aineistoa koodatessa käytetään joko teoriaa tai teoreettisesti perusteltua näkökulmaa. Teemahaastattelun runkoa tehdessä on pohjana käytetty jotakin teoreettista näkemystä, joten se on hyödyllinen apuväline koodauksessa. (Eskola – Suoranta 2001: 151–152.)

Ensimmäiseksi pelkistimme kaikki neljä litteroitua tekstiä poistamalla työn kannalta epäolennaiset ilmaukset. Seuraavaksi keräsimme teksteistä avainsanat ja kyseistä ilmiötä selkeästi kuvaavat ilmaukset sekä jaottelimme ne haastattelun teemojen alle. Tämän jälkeen etsimme teksteistä eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä, käyttämällä apuna eri värejä. Seuraava vaihe oli vastausten yhdistäminen siten, että samankaltaiset aiheet tulivat saman teeman alle. Näistä teemoista muodostui runko tulosten analysoinnin helpottamiseksi.

Yhdistimme saman teeman alle aiheet, jotka koskivat koulutuksen saantia lastensuojelulaki uudista varten sekä lain arkeen siirtämistä. Näiden aiheiden otsikoksi muodostui uuden lastensuojelulain arkeen siirtäminen. Aiheet, jotka koskivat lastensuojelulakiuudistuksen vaikutusta asiakkaisiin, yhdistimme otsikon, kokemuksia lakiuudistuksen vaikutuksista asiakkuuksiin, alle. Henkilöstöä koskevat aihealueet saivat työmme tuloksissa otsikon kokemuksia työparityöskentelystä ja henkilökunnan resursseista. Prosessin johtajuus nousi selkeästi esille haastatteluja analysoitaessa, joten laitoimme sen omaksi otsikokseen. Aiheet lastensuojelutyön tarkoituksesta ja siitä, voidaanko sosiaalityöllä vastata tämän päivän haasteisiin otsikoitiin: lastensuojelutyö tänä päivänä. Aiheet, jotka koskivat lastensuojeluprosessin alkua, yhdistimme otsikon, kokemuksia lastensuojeluprosessin alkuvaiheen muutoksista, alle. Lastensuojelulain uudistuksen tuomat muutokset asiakkaiden kanssa tehtävään työhön tuli otsikoksi aiheille: kumman lain puitteissa sosiaalityöntekijät kokivat työn teon helpommaksi ja onko lakiuudistus vaikuttanut asiakkaiden kanssa tehtävään työhön.

Uuden lain kehittämistarpeita sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta otsikon alla sosiaalityöntekijät kertoivat ehdotuksiaan lastensuojelulain edelleen kehittämiseksi. Viimeiseksi yhdistimme saman otsikon alle koulutusta ja sen kehittämistä koskevat aiheet sekä työn kehittämistä ja kokemusta käsittelevät aiheet. Yhteiseksi otsikoksi muodostui sosi-

aalityöntekijän työ, koulutus ja niiden kehittäminen. Jätimme pois aiheet työntekijöiden vaihtuvuudesta sekä omien työtapojen ja menetelmien muuttumisesta, sillä vastaukset eivät antaneet työmme kannalta olennaista tietoa.

7 LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Tutkimusprosessin aikana yksi eettinen ongelmakohta liittyy tutkimuslupaan. Lupa on saatava sekä viranomaisilta että tutkittavilta. Toisena ongelmakohtana voidaan pitää aineiston keruuseen liittyviä kysymyksiä. Tutkijan tulee myös yleensä huolehtia siitä, että tutkittavien henkilöllisyys ei paljastu. Lisäksi tutkittavalle tulee kertoa etukäteen tutkimuksen tarkoituksesta ja vastaamisen vapaaehtoisuudesta. (Eskola – Suoranta 2001: 52, 56, 57.) Lähetimme tutkimuslupahakemuksen Helsingin kaupungin sosiaalivirastolle kaksi kuukautta ennen suunniteltuja haastatteluja. Kun saimme luvan, aloimme ottaa yhteyttä haastateltaviin. Kysyimme haastateltavilta luvan haastattelun nauhoittamiseen ja sen käyttämiseen opinnäytetyön materiaalina. Kaikki haastateltavat hyväksyivät tämän allekirjoittamalla suostumuksen. Kerroimme haastateltaville, etteivät nimet tule näkymään tutkimuksessa. Näin takasimme henkilösuojan säilymisen ja vastaajien anonyymiyden. Tarkoituksena on, että haastateltavaa ei voida tunnistaa hänen kertomuksestaan. Korostimme, että haastattelumateriaali on ainoastaan meidän käytettävissä, ja se tullaan hävittämään tutkimuksen hyväksymisen jälkeen. Painotimme myös ennen haastattelua, että kysymyksiin vastaaminen on vapaaehtoista.

Opinnäytetyössä on myös eettisyyden lisäksi tärkeää arvioida luotettavuutta. Eskolan ja Suorannan (2001: 210) mukaan tutkija itse on tutkimuksensa luotettavuuden tärkein kriteeri. Näin ollen tutkimusraportit sisältävät tutkijan omaa pohdintaa ja luotettavuuden arvioinnin katsotaan kohdistuvan koko tutkimusprosessiin. Tutkijan tulee kertoa lukijalle mahdollisimman tarkasti tutkimusprosessin vaiheista, mikä takaa riittävän tiedon tulosten arvioimiseksi. Raportin tulee olla looginen kuvaus tutkitusta aiheesta ja prosessista, joten raportin on oltava tarpeeksi kattava. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 141.) Pyrimme lisäämään opinnäytetyön luotettavuutta kertomalla tekemistämme haastatteluista ja niiden olosuhteista. Tarkoituksenamme on, että raportista saisi selkeän kuvan koko tutkimusprosessista.

Tuloksia pohdittaessamme, olemme ottaneet huomioon, että tutkimus pohjautuu ihmisten omiin kokemuksiin aiheesta. Kuvataksemme mahdollisimman luotettavasti sosiaalityöntekijöiden kokemuksia olemme käyttäneet haastateltavien suoria lainauksia tuloksia esiteltäessä. Eskola ja Suoranta (2001: 217) toteavat kirjassaan, että suoria lainauksia käyttämällä tutkija voi auttaa lukijaa näkemään analyysin moninaisuuden ja monien tulkintojen mahdollisuuden. Näin ollen lukijalla on mahdollisuus tehdä asiasta oma tulkintansa ja olla joko samaa tai eri mieltä tutkijan kanssa.

Haastateltavien määrä on kuitenkin suhteellisen pieni, joten tuloksia ei voi kritiikittömästi yleistää. Huomasimme aineiston kuitenkin kylläntyneen tällä haastateltavien määrällä. Tuomen ja Sarajärven (2009: 85) mukaan laadullisella tutkimuksella ei ole tarkoitus saavuttaa tilastollisia yleistyksiä, vaan tärkeintä on kuvata tutkittavaa asiaa mahdollisimman perusteellisesti. Opinnäytetyössä ei tärkein kriteeri ole aineiston koko, vaan tärkeämpää on tutkittavalta kerätty tieto. Toisin sanoen tutkittavalla tulisi olla mahdollisimman paljon tietoa ilmiöstä tai kokemusta asiasta.

8 TULOKSET

Haastattelimme neljää lastensuojelun sosiaalityöntekijää itäisen ja pohjoisen perhekeskuksen toimipisteistä. Sosiaalityöntekijöistä yksi oli johtava sosiaalityöntekijä ja yksi erityissosiaalityöntekijä. Yksi sosiaalityöntekijöistä oli suorittanut yliopistolla kaksois-tutkinnon kasvatustieteissä ja sosiaalityössä, yksi oli tullut muuta kautta sosiaalityöhön ja kaksi olivat lukeneet yliopistolla sosiaalityötä pääaineena. Haastateltavien työkokemus vaihteli 4,5 vuodesta 19- vuoteen. Haastateltavat olemme nimenneet H1, H2, H3 ja H4. Käytämme lyhenteitä haastateltavien lainauksissa.

8.1 Uuden lastensuojelulain arkeen siirtäminen

Kaksi haastateltavista oli saanut lakimiesten pitämää koulutusta ennen lain voimaan tuloa. Kaksi muuta olivat olleet siirtymävaiheen aikana toisaalla, mutta he olivat perehtyneet lakiuudistukseen jo aiemmin. Lain arkeen siirtäminen oli kahden haastateltavan mielestä vielä joiltain osin kesken. Toiset kaksi kokivat, että siirtyminen on käynyt melko vaivattomasti, eikä se ole paljon näkynyt arjessa. Kaikki haastateltavat olivat kuitenkin

kin sitä mieltä, että haastetta tuo vieläkin uusien lakipykälien numeroiden omaksuminen.

Joitakin asioita huomattiin, et ei mullistanu. Et tavallaan se perustyö ei muuttunu, vaan tälläset lakipykälien muutokset ja aikarajat ja sijoitus prosesseihin liittyvät, pitää aina hahmottaa vieläkin. (H1)

8.2 Kokemuksia lakiuudistuksen vaikutuksista asiakkuuksiin

Haastateltavista kolme oli sitä mieltä, että lakiuudistuksella on ollut jonkin verran vaikutusta asiakasmääriin. Syyksi nähtiin ilmoituskynnyksen madaltumisesta johtuvat lisääntyneet yhteydenotot. Yksi haastateltavista ei nähnyt lakimuutoksella olleen vaikutusta asiakkaiden määrään heidän toimipisteessään. Lakiuudistuksella ei nähty olevan vaikutusta asiakkaiksi tuleviin perheisiin, vaan vaikuttavampana tekijänä nähtiin yhteiskunnalliset muutokset sekä sen tuomat haastavammat asiakasperheet. Yhdeksi syyksi mainittiin myös ennaltaehkäisevääntöön perheiden vähentyminen, koska vähäisemmän tuen tarpeessa olevat perheet ovat siirtyneet varhaisentuen piiriin.

Kun oon tullu lastensuojeluosiaalityöhön oli sillai tavllaan perinteisiä juoppoja, päihdeongelmaisii, työskentely oli aivan toisenlaista, nyt on huumeiden käyttö lisääntynyt, huumeita käyttävät vanhemmat, huumeita käyttävät nuoret vanhemmat, ja se on paljon ongelmallisempi työskentely. (H3)

Asiakkuuden alkamisen syihin ei lakiuudistuksella sisällöllisesti katsottu olevan vaikutusta. Tämän päivän ilmiönä mainittiin esimerkiksi suuressa syrjäytymisvaarassa olevat nuoret. Heidän sosiaaliset taitonsa heikkenevät, koska tietokone vie suuren osan heidän ajastaan. Tietokoneiden ja internetin käytön yleistymisen oli myös yhden haastateltavan mielestä vaikuttanut asiakkaiden tietoisuuteen lastensuojelulain uudistuksesta. Asiakkaiden ei arvioitu olevan tietoisia niinkään uuden lain sisällöstä, vaan heidän katsottiin olevan tietoisempia yleisesti oikeuksistaan. Yksi haastateltavista arvioi, että monesti perheen verkosto toimii asiakkaan informoijana. Myös ilmoituksen tekijöille uuden lain sisältö on selkeämpää, joten sitä kautta asiakkaatkin saavat tietoa. Yhtenä tämän päivän ilmiönä haastateltavat mainitsivat lastensuojelun juridisoitumisen.

Selkee ilmiö mikä näkyy, asiakaat on kuitenkin tietoisempia oikeuksista tavallaan tästä systeemistä, missä ollaan kuin silloin ennen, et siinä on tapahtunut muutosta et tänne tullaan asianajajan kanssa nauhotan puhelut ja

säästän tekstiviestit, jotenkin vois sanoa yleiseksi juridisoitumiseksi jotenkin tässä työssä. (H2)

8.3 Kokemuksia työparityöskentelystä ja henkilökunnan resursseista

Kolmessa toimipisteessä oli käytössä sosiaaliohjaaja – sosiaalityöntekijä työparit. Kahdessa toimipisteessä työmallia oli käytetty jo ennen uuden lain tuomaa suositusta ja yhdessä toimipisteessä oltiin siirtymävaiheessa. Sosiaaliohjaajien koettiin tuovan toisenlaista näkökulmaa työhön. Haastateltavien mukaan sosiaaliohjaajat tekevät paljon perhetyötä sekä selvitystyötä alkuarviointeihin, jotka lopullisesti tehdään yhteistyössä sosiaalityöntekijän kanssa. Erityisosaamisena sosiaaliohjaajilla nähtiin olevan palveluohjauksellinen työote, mikä pitää sisällään neuvontaa ja sosiaalista ohjausta. Erona sosiaalityöntekijän ja sosiaaliohjaajan työn välillä nähtiin se, että sosiaaliohjaaja tekee enemmän vuorovaikutustyötä. Yhdessä toimipisteessä työparityöskentely oli uutta ja sitä pyrittiin pikku hiljaa ottamaan työskentelymalliksi. Vaikeutena työparimallin käyttöön oli resurssien sekä ajan puute. Haastateltavan mielestä työparityöskentelyä tulisi ottaa käyttöön enemmän, koska sosiaalityöntekijöitä valmistuu huomattavasti vähemmän kuin sosionomeja ja työn jakamiselle on selkeä tarve.

Se on lisäresurssi, sitten myös se että tulee ehkä myös semmosta toisenlaistakin näkökantaa, kun se pelkkä sosiaalityö ja meillä ohjaajan työnkuvaan kuuluu perhetyö. Sitten jos yhdessä sosiaalityöntekijä ja ohjaaja tekee alkuarvioo, tavallaan siitä voi hyvin helposti nähdä jo siinä vaiheessa et siel tarvittas perhetyötä ja voi tulla toinen ohjaaja työpariksi ja jatkaa sit perhetyötä. (H3)

Haastateltavista yksi oli selkeästi sitä mieltä, että heidän toimipisteessään on riittävästi henkilökuntaa. Toisessa toimipisteessä nähtiin, ettei tiimi voisi olla yhtään isompi, mutta asiakasmäärään nähden henkilökuntaa voisi olla enemmän. Kolmannessa toimipisteessä nähtiin vajausta olevan johtavien sosiaalityöntekijöiden määrässä. Neljännen toimipisteen henkilökuntaa oli lisätty sosiaaliohjaajilla, mutta sosiaalityöntekijöiden määrä oli pysynyt samana. Tässä nähtiin ongelmana se, että sosiaalityöntekijät tekevät kuitenkin päätökset ja ovat prosessin johtajina, eikä nykyisillä resursseilla pystytäkään työtä lain edellyttämällä tavalla.

Eli käytännössä on ihan mahdotonta ajatella, et pystyis näillä resursseilla tekemään niinku lain edellyttämällä tavalla sitä työtä, koska se ei oo vaan mahdollista. Sinänsä ois toivonut et, henkilöstöä, siis sosiaalityöntekijöiden määrää ois lisätty koska tehtäviä tuli niin paljon. (H1)

8.4 Prosessin johtajuus

Haastateltavat nostivat esiin sosiaalityöntekijän työnkuvan muuttumisen enemmän prosessin johtajuuden suuntaan. He kokivat ongelmalliseksi sen, että sosiaaliohjaaja tekee tulevaisuudessa perhetyön ja asiakkaiden kanssa tehtävän työn. Sosiaalityöntekijä hoitaa puolestaan koordinoinnin sekä kantaa hallinnollisen vastuun. Eräs haastateltavista pohitti, onko vaarana, että työroolit kääntyvät toisin päin. Tämä tarkoittaisi, että sosiaaliohjaaja olisi perhetyön vastuutyöntekijä ja sosiaalityöntekijä olisi prosessin haltija. Haastateltavia ei miellyttänyt tämä kehityssuunta, koska se vie sosiaalityöntekijöiltä pois asiakkaiden kanssa tehtävää vuorovaikutustyötä.

Meilläkin on kokeneita sosiaalityöntekijöitä, niin he sanoo sen sillä tavalla, ei se enää et sosiaalityöntekijä on asiakkaan kanssa niin tiiviissä vuorovaikutuksessa kun aikasemmin, ni se niinku häipyy. Tulee muita tekijöitä tai muita ihmisiä, jotka enempi tekee sitä ja sosiaalityöntekijä ei välttämättä pidä siitä, koska varsinkin ne jotka on tehnyt, et sillä asiakastyöllä ja vuorovaikutuksella saadaan menemään niitä prosesseja eteenpäin. (H3)

8.5 Lastensuojelutyö tänä päivänä

Kysyimme haastateltavilta, mikä heidän mielestään on lastensuojelutyön tarkoitus. Kahdessa vastauksessa painotettiin lapsen oikeuksien sekä lapsen kasvuolojen ja hyvinvoinnin turvaamista. Kaksi muuta nostivat esille myös koko perheen tukemisen tarvittavissa tilanteissa. Haastateltavien mielestä lastensuojelun sosiaalityöllä voidaan melko hyvin vastata tämän päivän haasteisiin. Toisaalta rajoittavina tekijöinä nähtiin olemassa olevien palveluiden käytön säännöstely sekä pitkät jonot. Yhden haastateltavan mielestä resurssien puute ja työpaine ovat uhkana laadullisesti kestävä ja eettisen työn tekemiselle. Toinen näki työn muodostuvan välillä liukuhihnamaiseksi, koska tukimuotoja vähennetään ja asiakkaiden ongelmat ovat yhä moninaisempia.

Kyllä oon kokenut sen, että paljon pystytty tekemään ja pystytään tekemään. (H3)

Kyl mä nään et Suomessa on ihan hyvä systeemi kuitenkin. (H2)

8.6 Kokemuksia lastensuojeluprosessin alkuvaiheen muutoksista

Lastensuojeluilmoituksen osalta haastateltavat katsoivat, että yhteistyökumppaneilta tulee aikaisempaa enemmän ilmoituksia, mikä taas on tuonut työhön hektisyyttä. Erityi-

sesti mainittiin lisääntyneet yhteydenotot poliisilta. Ainoastaan yhden haastateltavan mielestä ilmoitusvelvollisuuden laajentuminen ei ole näkynyt ilmoitusten määrässä. Yleisesti koettiin myös ilmoitusten kirjaamisen ja käsittelyn tuoneen lisähaasteita työhön. Erään haastateltavan mielestä lastensuojeluilmoituksen osalta kynnyksen madaltaminen on tuonut lisäystä asiakasmääriin.

Siihen ehkä suhtautuu astetta vakavammin, kaikki höpöhöpö ilmoitukset täytyy kirjata. Ja se aikaraja tuo ehkä, joo jotain, ei sitä kyllä aina ihan kuitenkaan noudateta sitä aikaa, tuo semmosen paineen et siihen täytyy sit jotenkin reagoida. (H2)

Asiakkuuden alun osalta lakiuudistuksen koettiin tuoneen työhön lisäpaineita, joka ei kaikkien mielestä ollut huono asia. Lisäpainneiden katsottiin johtuvan tiukentuneesta aikarajasta. Kaksi haastateltavaa oli sitä mieltä, että aikaraja hankaloittaa työn tekemistä eikä sitä aina pystytä noudattamaan. Kuitenkin koettiin, että asiakkaisiin on pystytty pitämään jotain yhteyttä aikarajan puitteissa. Eräs haastateltava koki, että lakiuudistus on tuonut rakennetta asiakkuuden alkuun, ja prosessi kulkee strukturoidusti eteenpäin.

Se on tuonu tietyllä tavalla painetta, joka mun mielestä periaatteessa on äärimmäisen hyvä. Mut seitsemän arkipäivän kuluessa pitää tehdä päätös siitä että, mitä asialle tehdään. Käytännössä tarkoittaa sitä, et kun meille tulee ilmoituksia pitkin viikkoo, ni maanantaina tiimipalaverissa jaetaan työntekijät, ja siitä se lähtee. (H4)

Lastensuojelutarpeen osalta haastateltavat nostivat esille aikaraja- ja aikataulukysymykset. Haastateltavat pohtivat sitä, miten realistista on saada lastensuojelutarpeen selvitys valmiiksi määräajassa. Esille tuli, ettei arki aina mahdollista pysymistä määräajassa. Siihen vaikuttavia asioita nähtiin olevan esimerkiksi asiakasmäärät sekä työporeina toimimisesta aiheutuvat aikataulujen sovittamiset. Yhden haastateltavan mielestä työtä tehdään samalla tavalla kuin vanhan lain aikana, eivätkä työkäytännöt poikkea juurikaan entisestä.

On se tietenkin sillai selkeenpää, raamittaa se laki monesti sen miten asiaa selvitetään. Periaatteessa olemassa työkaluja ja selkeät raamit, aikataulukysymykset ja muut ovat toinen asia. Jos ei omaa elämää, ei jaksa. Periaatteessa aikarajat hyviä, tietyllä tavalla semmonen hoitotakuuseen verrattava asia. Myös asiakas tietää silloin, että aikarajat tarkoittavat, että asiat hoidetaan niiden puitteissa. Jollain lailla rytmittää, mutta harvoin asiakas tietää aikarajat. (H4)

8.7 Lastensuojelulain uudistuksen tuomat muutokset asiakkaiden kanssa tehtävään työhön

Yksi haastateltava kertoi muutoksen helpottaneen hänen työntekeään. Hänen mielestään selvitysprosessin selkeytyminen on luonut kaikille osapuolille tietynlaista turvaa, koska prosessin kulku on etukäteen tiedossa. Toinen haastateltava koki lakiuudistuksen toisaalta osin vaikeuttaneen, toisaalta selkeyttäneen asiakkaiden kanssa tehtävää työtä. Hänen mielestään tilanne vaihteli sen mukaan, millainen työprosessi oli meneillään tai millaisessa yhteisymmärryksessä asiakkaan kanssa toimittiin. Työtä helpottavina muutoksina haastateltava koki avohuollon ja kiireellisen sijoituksen määräaikojen muutoksen. Hänen mielestään on hyvä, että kiireellisen huostaanoton termi vaihtui kiireelliseksi sijoitukseksi, ja aikaraja hieman piteni. Hän koki myös, että vaikka lakiuudistus kuulostaa hyvältä, saattaa monesti odotukset olla ristiriidassa konkreettisen työn resurssien kanssa. Hankaluutena haastateltava koki uuden lain edellyttämän läheisverkoston kartoittamisen sekä hallinto-oikeuteen menevien asiakastapausten käsittelyn monimutkaisuuden.

Kolmas haastateltava koki myös hallinto-oikeusprosessin hankaloittavan työntekeä. Hän koki haastavana uuden lain tuomat muutokset yleisesti koko prosessiin. Erityisesti hän pohti asiakastilanteiden vaikeutumisen tuomaa juridisoitumista sekä asiakkaan oikeuksien huomioon ottamista. Positiivisina muutoksina haastateltava näki, että lapsen oikeudet ja niiden turvaaminen on tullut näkyvämmäksi ja lastensuojelun sosiaalityön orientaatio on selkeytynyt. Tällä hän tarkoitti työskentelyn lähtökohdan muuttuneen perheen ja vanhempien tukemisesta enemmän lapsen hyvinvoinnin edistämiseksi. Yhdeltä haastateltavista emme saaneet vastausta tähän kysymykseen.

Toisaalta toivoisi työtekijänä, et ois enemmän tätä liikkumavaraa. Et ois aikaa semmoseen lasten tapaamiseen. Se on tehty sillä taval se laki, et se kuulostaa ja ku sitä lukee, kauheen ihanteelliselta. Jos pikkusen tekee sitä konkreettista työtä, ni huomaa et ei täs vois olla ku 5–6 perhettä et vois tehdä tällä intesiteetillä. (H1)

8.8 Uuden lain kehittämistarpeita sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta

Haastateltavista yksi koki hyvänä, että hallinto-oikeuteen menevät tapaukset käsittelee asiantuntijaryhmä eikä maallikkojäsenet. Huonona puolena hän näki lisääntyneet paperityöt hallinto-oikeuteen menevissä tapauksissa, mikä viivästyttää päätöksen tekoa. Kun

lapsi tai nuori on sijoitettu kiireellisesti, tulee hakemus huostaanottoa tai sijoituksen jatkamista varten olla tehtynä kolmenkymmenen päivän kuluessa. Tähän haastateltava toivoisi kahden kuukauden aikarajaa. Toinen sosiaalityöntekijä mainitsi yhtenä epäkohtana erityisen huolenpidon prosessin, joka on prosessina suuri ja joudutaan tekemään yleensä nopealla aikataululla.

Kolmas haastateltava toivoisi väljyyttä eri tilanteisiin, jotka tulevat esiin asiakkuuden alkamisissa. Erityisesti hän toivoisi joustoa lastensuojeluprosessin alun päivämääriin. Hän pohti myös sosiaalityöntekijöiden työmäärän lisääntymistä ja sitä, voisiko sitä jakaa enemmän sosiaaliohjaajien kanssa. Yhtenä tärkeänä kehittämistarpeena haastateltava näki ennaltaehkäisevän työn resurssien lisäämisen. Hänen mielestään peruskenttätöissä pitäisi panostaa enemmän varhaiseen tukeen. Neljännen haastateltavan mielestä rajoitustoimenpiteistä päättämisen ei pitäisi olla delegoitu sosiaalityöntekijälle, koska hänen mukaansa se hankaloittaa joissain tapauksissa perheen kanssa tehtävää yhteistyötä. Hänestä vanha käytäntö, jossa päätös tehtiin päällikkötasolla, oli parempi. Haastateltava pohti resursseja yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Hän nosti esiin sosiaali- ja terveydenhuollon määrärahat ja niiden vaikutuksen ihmisten hyvinvointiin.

Resurssit on semmonen asia, että niukkuudesta on hankala jakaa. Terveyden- ja sosiaalihuolto on aina rinnakkain, kummasta kupista kumppaan. Molemmat semmosessa syklissä, että aiheuttaa kun terveydenhuollon määrärahat ei riitä, sosiaalihuoltoon katu ja päinvastoin. Musta ei saisi asettaa vastakkain. Jos laki uudistetaan, pitäisi valtion tasolla miettiä, millä rahoitetaan ne resurssit, joita tarvitaan sen lain kirjaimen noudattamiseen. (H4)

Yhtenä kehittämistarpeena haastateltava koki olevan dokumentaatio. Hänen mukaansa dokumentoinnissa on paljon puutteita eivätkä asiakkaan oikeudet lain kirjaimen mukaan toteudu. Haastateltava uskoo, että myös aikarajakysymykset tulevat vielä aiheuttamaan keskustelua.

Periaatteessa hyvä laki, mutta on paljon semmoista mitä ei pystytä toteuttamaan. (H4)

8.9 Sosiaalityöntekijän työ, koulutus ja niiden kehittäminen

Kolme haastateltavaa koki koulutuksesta olevan hyötyä työssä. Esimerkiksi psykologian ja sosiaalityön opintojen koettiin antavan hyvät valmiudet toimia sosiaalityöntekijänä.

Koulutuksella nähtiin olevan vaikutusta myös siihen, että työntekijä pystyy tuottamaan dokumentaatiota asianmukaisella tavalla. Eräs haastateltava koki, että hänen saamastaan koulutuksesta on melko vähän hyötyä työssä. Hänen opiskeluaikana painotukset olivat sosiologiassa ja yhteiskuntatieteissä. Hän kuitenkin pohti, että nykyään valmistuvilla sosiaalityöntekijöillä on enemmän asiakastyötaitoja, erikoistumista eri sektoreille sekä rakenteellista perspektiiviä työhön. Haastateltavan mielestä koulutuksen lähtökohtaa pitäisi muuttaa vielä enemmän asiakastyön osaamiseen.

Pitäsi muuttaa ihan toisesta lähtökohdasta. Mun mielestä sosiaalityön koulutus, tavallaan sen asiakastyön osaamiseen, ja sit sen substanssin mikä on se työn kohde, vaikka päihdetyö tai lastensuojelu, sen osaamista sitten. Tottakai se erikoistuminen, sillä on rajansa, jos jossain kohtaa haluaa tehdä jotain muuta, täytyy olla jokin yleinen osaaminen, et voi vaihtaa. (H2)

Yksi haastateltava koki sosiaalityön kentän olevan niin haasteellinen, että toivoo koulutuksen säilyvän yliopistotasoisena. Muuta kautta sosiaalityöhön tullee haastateltavalla ei ollut ehdotuksia koulutuksen kehittämiseksi.

Kahdella haastateltavalla oli ehdotuksia työn kehittämiseksi. Toinen heistä haluaisi ottaa jotain vanhaakin takaisin. Hän ei antaisi työn mennä siihen, että sosiaalityöntekijä on yhä kauempana asiakkaasta. Toinen puolestaan kaipaisi perinteisen intensiivisen perhetyön otetta. Hän toivoisi, että asiakkaita olisi hieman vähemmän, jotta kotikäynnit toteutuisivat useammin. Bonuksena hän näkee sosiaalityöntekijän ja sosiaaliohjaajan yhteistyön. Hän toivoisi työhön myös perheterapeuttista osaamista, minkä edellytyksenä olisi työryhmään kuulua perheterapeutti.

Mä tiedän sen, että monet ihmiset hakeutuvat sosiaalityönopintoihin sen takia, että ne pitää siitä asiakastyöstä ja kokee, et se ole iso osa heidän myös osaamista ja ehkä persoonaa. Että saadaanko me tavallaan pidettyä sosiaalityöntekijät täällä töissä, jos se muuttuu kovasti. (H3)

Haastateltavista kaikki olivat sitä mieltä, että kokemuksesta on hyötyä työelämässä. Kokemusta karttuu elämäkokemuksen, työharjoitteluiden ja itsen työn teon kautta. Kokemuksen katsottiin tuovan varmuutta ja uskallusta tehdä asioita sekä ratkaisuja.

Siinä kehittyy se mutua, äänetön taito ja jokin hiljainen tieto, miksi nyt kukakin haluaa nimittää. Tavallaan siis sitä, kun osittain astinvaraisen tieto kertymään pohjautuva tieto kehittyä. (H4)

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, kuinka sosiaalityöntekijät perhekeskuksissa ovat kokeneet lakiuudistuksen muuttaneen asiakasprosessin alkua. Tavoitteenamme on saada mahdollisimman paljon uutta tietoa aiheesta ja mahdollisesti tuoda esiin käytännön kokemuksesta nousevia kehittämistarpeita tai -ehdotuksia. Tulosten perusteella vastaamme kysymyksiin, miten sosiaalityöntekijät perhekeskuksissa kokevat lastensuojelulaki uudistuksen muuttaneen työtä ja asiakasprosessin alkua sekä mitä muutos- tai kehittämistarpeita sosiaalityöntekijät kokevat lastensuojelulaissa vielä olevan.

Lastensuojelulain uudistuksella ei ole vaikutusta asiakkaisiksi tuleviin perheisiin. Syynä ovat ennemminkin yhteiskunnalliset muutokset, jotka ovat vaikuttaneet asiakasperheiden elämään. Lakiuudistuksen tuoman varhaisen tuen palveluiden piiriin ovat siirtyneet ne ennaltaehkäisevän työn perheet, jotka aikaisemmin olivat lastensuojelun piirissä. Tämä on aiheuttanut sen, että lastensuojelun asiakkaisiksi ohjautuvat haastavammat perheet. Leinon (2009: 53) pro gradu- tutkielman tulokset ovat samansuuntaisia. Hänen tuloksissaan lain velvoittama ennaltaehkäisevän työn laajentuminen peruspalveluiden piiriin koettiin myös myönteisenä uudistuksena. Aiemmin ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön oli koettu jäävän korjaavan lastensuojelutyön varjoon.

Asiakkuuden alkamisen syyt eivät ole haastateltaviemme mielestä sisällöllisesti muuttuneet. Lastensuojelu ilmoituksia tulee kuitenkin yhteistyökumppaneilta aikaisempaa enemmän, mikä on tuonut hektisyyttä työhön. Erityisesti poliisilta tulleet yhteydenotot ovat lisääntyneet. Ilmoitusten kirjaaminen ja niiden käsittely ovat tuoneet lisähaasteita työhön. Myös Leinon (2009: 62) haastateltavat kokivat työmäärän kasvaneen, jonka katsottiin johtuvan esimerkiksi lastensuojeluilmoitusten lisääntyneen määrän, lisääntyneiden paperitöiden sekä tarkentuneen alkuvaiheen selvityksen vuoksi.

Asiakkuuden alun tiukentuneet aikarajat ovat selkeästi hankaloittaneet työtä sekä tuoneet lisäpainetta. Aikarajoja ei aina pystytty noudattamaan, mutta jotain yhteyttä asiakkaaseen on aikarajojen puitteissa kuitenkin pyritty pitämään. Asiakkuuden alkuun lakiuudistus on tuonut tiettyä rakennetta ja asiakasprosessi etenee strukturoidusti. Lapsen oikeudet ja niiden turvaaminen ovat lakiuudistuksen jälkeen tulleet vielä selkeämmin

esille. Lastensuojelutarpeen selvityksen osalta myös aikaraja- ja aikataulukysymykset hankaloittavat työtä. Arki ei aina tänä päivänä mahdollista selvityksen saamista valmiiksi määräajassa, mihin vaikuttavat asiakasmäärät sekä työpareina toimimisesta aiheutuvat aikataulujen sovittamiset. Selvitysprosessin selkeytyminen näkyy työssä siten, että kaikille osapuolille on etukäteen selvää, mitä selvityksen aikana tullaan tekemään. Prosessin etenemiseen vaikuttaa, millainen työprosessi on ja kuinka yhteistyö asiakkaan kanssa toimii. Tutkimuksessaan Leino (2009: 65) oli saanut samankaltaisia tuloksia. Ongelmia tuotti pysyminen lain asettamissa määräajoissa ja pohdinnassa oli seuraamukset siitä, jos lastensuojelutarpeen selvitystä ei kyetäkään tekemään määräajassa. Hyvänä asiana nähtiin asiakkuuden alun selkeä kulku ja se, että asiakasprosessilla on nyt selkeä alku ja loppu. Myönteisenä asiana oli nähty myös se, että laissa on selkeämmin määriteltä lapsen etu, osallisuus ja näkyvyys lastensuojeluprosessissa.

Haastateltaviemme mukaan lastensuojelun asiakkaat eivät varsinaisesti ole tietoisia uuden lain sisällöstä. Asiakkaat ovat kuitenkin yleisesti tietoisempia oikeuksistaan, koska tiedonhankinta ja -saanti on nykyään helppoa internet- yhteyksien yleistyttyä. Lastensuojelun juridisoituminen näkyy työssä siten, että yhä useammin asiakastapaamisissa on mukana lakimies. Työntekoa hankaloittaa selkeästi myös muuttunut hallinto-oikeusprosessi. Siellä käsiteltävät asiakastapaukset lisäävät paperitöiden määrää, mikä puolestaan taas viivästyttää päätöksentekoa. Leinon (2009: 67) tutkimuksessa hallinto-oikeuksien toiminta herätti myös ristiriitaisia mielipiteitä. Osa haastateltavista oli kokenut, että yhteistyö hallinto-oikeuden kanssa oli sujuvaa, kun taas toisten mielestä päätöksien tuleminen kesti kauan. Tämän nähtiin aiheuttavan asiakkaalle odottelua ja epävarmuutta sekä kunnalle mahdollisia taloudellisia tappioita ja asioiden turhaa viivyttelyä.

Sosiaaliohjaajat tuovat toisenlaista näkökulmaa työparityöskentelyyn. He tekevät paljon perhe- sekä selvitystyötä alkuarviointeja varten yhteistyössä sosiaalityöntekijän kanssa. Erityysosaamisena sosiaaliohjaajilla on palveluohjauksellinen työote, johon kuuluu neuvonta ja sosiaalinen ohjaus. Sosiaaliohjaajien työ on vuorovaikutuksellista, kun taas sosiaalityöntekijän työnkuva on muuttunut enemmän päätöksen tekijän sekä prosessi johtajuuden suuntaan. Tulevaisuudessa työnjako voi muuttua niin, että sosiaaliohjaaja on perhetyön vastuutyöntekijä ja tekee asiakkaiden kanssa tehtävän työn. Sosiaalityöntekijä hoitaa puolestaan koordinoinnin ja kantaa hallinnollisen vastuun. Tällaisen kehitysuunnan ei koeta olevan hyvä, koska se vähentää sosiaalityöntekijän vuorovaikutustyötä

asiakkaiden kanssa. Pikemminkin kaivataan perinteisen intensiivisen perhetyön otetta, jonka mahdollistaisivat pienemmät asiakasmäärät ja näin ollen useammin toteutuvat kotikäynnit.

Yhtenä kehittämistarpeena toivotaan väljyyttä eri tilanteisiin sekä erityisesti joustoa lastensuojeluprosessin alun päivämääriin. Toiseksi koetaan ennaltaehkäisevän työn resurssien lisäämiselle olevan tarvetta, jotta peruskenttätöössä voitaisiin panostaa enemmän varhaiseen tukeen. Kolmas kehittämistarve on rajoitustoimenpiteistä päättäminen, joka ei saisi olla delegoituna sosiaalityöntekijälle, koska se hankaloittaa joissain tapauksissa perheen kanssa tehtävää yhteistyötä. Myös Leinon (2009: 68) haastateltavat kokivat vaikeutena rajoitustoimenpiteiden toteuttamista lain vaatimalla tavalla. Koska kaikista rajoitustoimenpiteistä on oltava päätös, lisääntyy paperitöiden määrä. Se taas puolestaan haastateltavien mielestä vähentää lapsen kanssa vietettävää aikaa.

Neljäntenä kohtana on yhteiskunnallinen näkökulma taloudellisiin resursseihin. Vaikka lakiuudistus kuulostaakin hyvältä, saattavat odotukset monesti olla ristiriidassa konkreettisen työn resurssien kanssa. Esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuoltoa ei määrärahojen suhteen saisi asettaa vastakkain, koska se vaikuttaa ihmisten hyvinvointiin. Jos terveydenhuollolta otetaan määrärahoja pois, näkyy se sosiaalihuollossa ja päinvastoin. Viides kehittämistarve on dokumentaatio, jonka suhteen on vielä paljon kehitettävää. Dokumentaation suhteen pitäisi olla yhtenäinen linja, jotta jokainen tietäisi, mitä pitää kirjoittaa ja miten. Sen katsotaan olevan sekä työntekijän että asiakkaan oikeusturvan kannalta erittäin tärkeää. Huolellinen dokumentaatio auttaa myös hoitamaan asiakkaan asioita silloinkin, kun työntekijä vaihtuu tai on poissa. Kuudentena kehittämistarpeena on sosiaalityöntekijöiden työmäärän lisääntyminen. Sosiaalityöntekijöitä valmistuu vähemmän kuin sosiaaliohjaajia, joten työn jakamiselle on selkeä tarve. Myös se koetaan ongelmana, että sosiaalityöntekijöiden määrää ei juurikaan ole lisätty perhekeskuksissa lakiuudistuksen jälkeen. Samalla tavalla kokivat Leinon (2009: 55,65) tutkimuksen haastateltavat, jotka olisivat toivoneet sosiaalityöntekijöiden määrän lisäämistä työmäärän lisääntymisen vuoksi. Työyhteisöissä oli pohdittu, kuinka työt pystytään tekemään lain edellyttämällä tavalla olemassa olevilla resursseilla. Työntekijämäärien lisääminen olisi ratkaisu ongelmaan, mutta käytännössä monissa kunnissa se nähtiin mahdottomana.

Haastattelemamme sosiaalityöntekijät kokevat myönteisenä lain kokonaisuudistuksen ja sen vaikutukset työhön. Sen nähdään selkeyttäneen ja tuoneen paljon hyviä asioita työprosessiin. Leinon (2009: 65,73) haastateltavat antoivat samaan tapaan kiitosta lain hyvästä hengestä ja rakenteellisuudesta. Heidän kokemuksensa mukaan laki tukee nyt paremmin asiakasprosessia ja se pystytään paremmin konkretisoimaan asiakkaalle. Haastateltaviemme mielestä laissa on vielä kohtia, joihin he toivoisivat muutoksia. Myös Leinon (2009: 69) tutkimuksessa pidettiin tärkeänä, että uuden lain toimivuutta arvioitaisiin jonkin ajan kuluttua ja mahdollisiin epäkohtiin tehtäisiin nopeasti sekä rohkeasti korjauksia.

9 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessi on ollut haastava, mielenkiintoinen ja joiltain osin melko työläs. Olemme alusta alkaen pystyneet työstämään opinnäytetyötämme yhdessä, mikä helpotti työn pysymistä johdonmukaisena ja selkeänä. Olemme opintojen alusta lähtien tehneet paljon kirjallisia töitä yhdessä, joten toisen työskentelytavat olivat jo tuttuja. Samalla meille on kehittynyt samankaltainen tapa ajatella asioita. Opinnäytetyöskentelyä helpotti se, että molemmilla oli kiinnostus aihetta kohtaan sekä se, että olemme molemmat olleet työharjoittelussa lastensuojelun sektorilla. Työskentelyprosessia hankaloitti se, että suoritimme samaan aikaan kolmatta työharjoittelua ja kävimme luennoilla. Haastavana koimme lisäksi aiheesta tehtyjen aikaisempien tutkimuksien vähyyden.

Alkuperäisenä ajatuksenamme oli haastatella kahdeksaa Helsingin sosiaaliviraston sosiaalityöntekijää neljässä eri perhekeskuksessa. Tavoitteenamme oli näin saada selville alueellisia yhtäläisyyksiä ja eroja. Pyrkimyksenämme oli saada haastateltaviksi työntekijöitä, joilla on useamman vuoden kokemus lastensuojelutyöstä ja jotka toimivat erilaisilla asuinalueilla. Alueellinen vertailu ei kuitenkaan onnistunut, sillä emme saaneet kahdelta alueelta lainkaan haastateltavia. Yhdeksi syyksi tähän sanottiin työntekijöillä olevan tällä hetkellä kiire. Pohdimme, että olisiko syynä voinut olla myös aiheen haasteellisuus. Lastensuojelulaki uudistus oli haastateltavia hankkiessamme ollut voimassa reilun vuoden, joten työntekijät ovat saattaneet ajatella, ettei heillä ole vielä tarpeeksi kokemusta kommentoida uutta lakia. Mietimme myös, että olisimmeko mahdollisesti saaneet useammalta alueelta haastateltavia, jos he olisivat tienneet haastattelun teemat etukäteen. Saimme tästä palautetta haastateltaviltamme. He olisivat toivoneet, että heillä

olisi ollut mahdollisuus tutustua teemoihin etukäteen ja miettiä valmiiksi vastauksia. Pohdimme, että tämä on voinut osaltaan vaikuttaa siihen, miten haastateltavat vastasivat kysymyksiin. Olimme myös itse pohtineet, että lähettäisimme teemat haastateltaville etukäteen, mutta opinnäytetyön ohjaajamme mielestä se ei ollut kuitenkaan tarpeellista.

Litterointeja tehdessämme huomasimme, että emme olleet kysyneet kaikilta haastateltavilta samoja asioita. Ajattolemme tämän johtuneen siitä, että haastateltavat vastasivat kysymyksiimme laajasti ja tästä johtuen koimme saaneemme vastauksia useampaan teemaan, emmekä nähneet tarvetta kysyä samaa asiaa uudestaan. Yhdeltä haastateltavalta emme saaneet kaikkiin teemoihin yhtä kattavia vastauksia kuin muilta. Tämän ajattolemme johtuvan siitä, että haastateltava oli johtavassa asemassa, jota emme tienneet haastattelua sovittaessa. Aineistoa analysoidessamme huomasimme, että teemojen muotoa olisi voinut hioa tarkemmiksi, jotta olisimme saaneet opinnäytetyön kannalta olennaisia asioita vieläkin enemmän esille. Joitain teemoja olisimme voineet yhdistellä tai jättää kokonaan pois.

Opinnäytetyömme ei varsinaisesti ole työelämälähtöinen, vaikkakin idea aiheeseen syntyi ollessamme lastensuojelukentällä työharjoittelussa. Silloin lakiuudistus oli juuri astunut voimaan ja se herätti suurta mielenkiintoa ja keskustelua lastensuojelun ammattilaisten keskuudessa. Haastateltavistamme kaksi olivat pohtineet lakiuudistuksen tuomia muutoksia paljon ja olivat erittäin innokkaita osallistumaan haastatteluun. Kaikissa haastatteluissamme kävi selkeästi ilmi, että lakiuudistus herättää vieläkin paljon keskustelua. Lain toimivuudesta käytännön työssä vaihdetaan päivittäin mielipiteitä ja ajatuksia tiimeissä. Valmista opinnäytetyötämme toivotaan myös nähtäväksi eri lastensuojelu sektoreilla.

Lastensuojeluprosessi on käsitteenä melko uusi. Sitä ei ole juuri vielä tutkittu, joka saattaa johtua siitä, ettei prosessilla ole ollut selkeää struktuuria. Mielestämme on hyvä, että lakiuudistus on tuonut prosessiin selkeyttä ja läpinäkyvyyttä. Pohdimme myös lapsen asemaa asiakkaana ja hänen oikeuksiensa esiin nostamista. Nämä asiat tuntuivat jossain vaiheessa jääneen vähemmälle huomiolle. Työ kohdistui vanhempien tilanteen parantamiseen, minkä katsottiin parantavan myös lapsen tilannetta. Kuitenkin mielestämme lastensuojelun perusajatus on suojella lasta ja tehdä työtä lapsilähtöisesti. Lakiuudistuksen myötä lapsi on noussut oman elämänsä asiantuntijaksi, joten häntä on kuultava ikätaso huomioon ottaen.

Sosiaalityöntekijä – sosiaalihjaaja työparityöskentelystä on tehty hankkeita ja tutkimuksia 2000- luvulla. Opinnäytetyössä olemme esimerkiksi käyttäneet seuraavia lähteitä asian tarkasteluun: Ervast –Tulensalo: 2005, Horsma – Jauhiainen: 2004, Liukonen – Lukman: 2007. Lastensuojelussa on suuria alueellisia eroja työparityöskentelykäytännöissä. Helsingissä joissakin toimipisteissä työparityöskentelyä on ollut jo ennen lakiuudistusta, ja toisissa toimipisteissä se on vasta alussa. Lakiuudistuksen myötä sosiaalityöntekijän työmäärä on lisääntynyt huomattavasti ja kaikissa toimipisteissä on huomattu selkeä tarve työn jakamiselle. Mielestämme työn jakaminen olisi todella tarpeellinen muutos lastensuojelutyössä. Sosiaalityöntekijöiden työmäärän lisääntyessä myös vastuu asioiden hoitamisesta kasvaa. Sosiaalihjaajilla on mielestämme riittävästi ammattitaitoa jakamaan tätä vastuuta nykyistä enemmän. Koska sosiaalihjaaja työskentelee asiakkaan arjessa, hänellä on käsitys perheen sen hetkisestä tilanteesta, ja se edistää luotamuksellista vuorovaikutusta. Työparityöskentelyn lisäämistä tukee se, että sosiaalihjaajien määrä perhekeskuksissa on suurempi kuin sosiaalityöntekijöiden. Käytäntöjen muuttaminen on kuitenkin hidas prosessi ja useita muutoksia ei voida samaan aikaan toteuttaa.

Pohdimme myös, mitä haasteita vastuun jakaminen voisi tuoda mukanaan. Sosiaalihjaajien palkkaus olisi yksi asia, joka varmasti herättäisi keskustelua. Vastuun ja työmäärän lisääntyessä olisi palkkausta tarkistettava vastaamaan työn vaativuutta. Pohdimme myös työnkuvien muuttamiseksi tarvittavia resursseja. Miten taataan se, että asiakkaat eivät kärsi ja että työtä on tekemässä tarpeeksi ammattilaisia. Muutosprosessi kestää kauan ja vaatii työntekijöiltä kärsivällisyyttä. Huomioon on otettava myös mahdollinen muutosvastarinta, joka puolestaan voi hidastaa prosessin etenemistä.

Sosiaalityöntekijät kokivat uhkana työnsä muuttumisen prosessin johtajuudeksi. Jos näin kävisi, tarkoittaisi se todennäköisesti sitä, että sosiaalihjaajat tekisivät perus asiakastyön. Silloin sosiaalihjaajien määrää olisi lisättävä ja sosiaalityöntekijöiden määrää voisi vähentää. Mielestämme tämä kehityssuunta ei välttämättä ole kenenkään edun mukaista. Työtehtäviä jakamalla saataisiin työparityöskentelystä tehokkaampaa ja kaikkien ammattitaito paremmin käyttöön. Näin sosiaalityöntekijällä olisi mahdollisuus osallistua asiakastyöhön nykyistä enemmän ja sosiaalihjaajan ammattitaito tulisi laajemmin käyttöön.

Pohdimme mahdollisia uusia opinnäytetyön aiheita. Olisi mielenkiintoista muutaman vuoden päästä selvittää, onko tällä hetkellä hankaliksi koetuille lain kohdille tehty parannuksia tai muutoksia ja miten ne ovat vaikuttaneet lastensuojelutyöhön. Jos muutoksia ei ole tapahtunut, kuinka hyvin lakia pystytään noudattamaan, jotta kaikkien osapuolten oikeusturva toteutuu. Toisena aiheena pohdimme perhekeskusten välisten käytäntöjen vaihtelevuutta. Olisi mielenkiintoista selvittää alueellisia eroavaisuuksia, joko asiakkaiden tasa-arvoisuuden tai työkäytäntöjen eroavaisuuksien näkökulmasta. Kolmanneksi sosiaalityöntekijä – sosiaalihoaja työparityöskentely tarvitsisi mielestämme lisää kartoittamista. Näkökulmana voisi olla esimerkiksi miten laajasti sosiaalityöntekijä – sosiaalihoaja työpari käytäntö on Helsingin perhekeskusten toimipisteissä käytössä tai kuinka vastuuta ja työnjakoa on kehitetty.

LÄHTEET

- Ervast, Sari-Anne –Tulensalo, Hanna 2005: Sosiaalityötä lapsen kanssa. Kokemuksia lapsikeskeisen tilannearvion kehittämisestä. Kohtaavaa lastensuojeluhankkeen kehittämistyön koontia. Heikki Waris- instituutti. Verkkodokumentti. Päivitetty 24.5.2006.
<http://www.hel2.fi/waris/kohka_hanna/lapsikeskeisyys/kohkaLoppuraportti2005.pdf>. Luettu 6.10.2009.
- Eskola, Jari – Suoranta, Juha 2001: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 5. painos. Jyväskylä: Gum-merus Kirjapaino Oy. Sosiaali- ja terveysministeriö 2006: Lastensuojelulain kokonaisuudistustyöryhmän muistio. Verkkodokumentti. Päivitetty 16.05.2006.
<http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/_julkaisu/1066455>. Luettu 13.3 2009.
- Helsingin kaupunki Sosiaalivirasto 2008: Perheiden palvelut, perhekeskus. Verkkodokumentti. < www.hel.fi/sosv>. Luettu 21.10.2008.
- Hirsjärvi, Sirkka- Remes, Pirkko- Sajavaara, Paula 2000: Tutki ja kirjoita. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino Oy.
- Horsma, Teija – Jauhiainen, Elina (toim.) 2004: Sosiaalihuollon tehtävä- ja ammattirakenteen kehittämisprojektin loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2004: 10. Verkkodokumentti. Päivitetty 16.6.2004.
<http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE3761.pdf&title=Sosiaalihuollon_tehtava__ja_ammattirakenteen_kehittamisprojektin_loppuraportti_fi.pdf>. Luettu 6.10.2009.
- Kananoja, Aulikki – Lähteinen, Martti – Marjamäki, Pirjo – Laiho , Kristiina – Sarvimäki, Pirjo – Karjalainen, Pekka – Seppänen, Marjaana 2007: Sosiaalityön käsikirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Lastensuojelulaki 5.8.1983/683: <<http://www.finlex.fi>>.
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417: <<http://www.finlex.fi>>.
- Leino, Jutta 2009: Lastensuojelulain uudistus. Muutosjohtaminen ja uudet toimintatavat lastensuojelun organisaatiossa. Pro gradu- tutkielma. Vaasa: Vaasan yliopisto. Hallintotieteiden tiedekunta. Sosiaali- ja terveyshallintotiede. Verkkodokumentti. Päivitetty 22.3.2009.
<www.tritonia.fi/fi/kokoelmat/gradu_nayta_pdf.php?id=3440>. Luettu 8.10.2009.
- Liukonen, Ritva – Lukman, Leena 2007: Tehty- hanke. Sosiaalialan tehtävärakenteiden ja toimintamallien kehittäminen Helsingin sosiaalivirastossa. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Oppaita ja työkirjoja 2007:5. Verkkodokumentti. Päivitetty 21.11.2007.
<http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/dfc7b2004a176e1293d2fb3d8d1d4668/tehty_hanke.pdf?MOD=AJPERES>. Luettu 9.10.2009.

- Lunabba, Harry – Särkiö, Hanna 2006–2008: Lastensuojelun sosiaalityöntekijä prosessinhaltijana ja käytännön asiantuntijana? Pääkaupunkiseudun lastensuojelun kehittämissyksikkö- hanke 2006–2008. Verkkodokumentti. Päivitetty 19.3.2009.
<<http://www.socca.fi/lastensuojelu/kaarela.html>> . Luettu 6.10.2009.
- Mahkonen, Sami 2008: Lastensuojelu ja laki. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Muukkonen, Tiina –Tulensalo, Hanna 2004: Kohtaavaa lastensuojelua. Lapsikeskeisen lastensuojelun sosiaalityön tilannearvion käsikirja. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Selvityksiä 2004:1. Verkkodokumentti. Päivitetty 10.2.2004.
<http://www.hel2.fi/waris/Selvityksi%C3%A4/01_lastensuojelua.pdf>.
Luettu 6.10.2009.
- Oranen, Mikko 2006: Tutkimista ja tunnustelua- Lastensuojelun alkuarvioinnin käytäntöjä, malleja ja kehittämissuuntia. Alkuarviointi ja avohuolto- työryhmän loppuraportti 22.3.2006. Lastensuojelun kehittämisohjelma. Verkkodokumentti. Päivitetty 11.4.2006. <<http://www.sosiaaliportti.fi/File/a79d1456-1e50-4116-8815-96c6e88f21fd/Alkuarviointi%20Loppuraportti.pdf>>. Luettu 9.10.2009.
- Seinä, Seppo – Helander, Jaakko 2007: Tiimesitä työpareiksi. Toiselta oppiminen ja ammatillinen kehittyminen. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.
- Sosiaaliportti 2008: Lastensuojelukäsikirja. Verkkodokumentti. Päivitetty 9.6.2009
<<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelukasikirja>>. Luettu 24.9.2009.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2007: Uusi lastensuojelulaki parantaa perheiden oikeusturvaa. Tiedote 132/2007. Verkkodokumentti. Päivitetty 12.4.2007.
<<http://www.stm.fi/tiedotteet/tiedote/view/1196177>>. Luettu 21.10.2008.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2006: Lastensuojelulain kokonaisuudistustyöryhmän muistio. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006: 25. Verkkodokumentti. Julkaistu 16.5.2006.
<http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3780.pdf>. Luettu 21.10.2008.
- Taskinen, Sirpa 2008: Lastensuojelulaki. Vaajakoski: Gummerus kirjapaino.
- Tuomi, Joni – Sarajärvi, Anneli 2009: Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Työ- ja elinkeinotoimisto 2008: Ammatit, sosiaalityöntekijä. Verkkodokumentti.
< <http://www.mol.fi/avo/ammait/05200.htm>>. Luettu 21.10.2008.
- Työ- ja elinkeinotoimisto 2008: Ammatit, sosiaaliohjaaja. Verkkodokumentti.
< <http://www.mol.fi/avo/ammait/05200.htm>>. Luettu 21.10.2008.

LASTENSUOJELU

1 § Lapsen oikeus 1983

Lapsella on oikeus turvalliseen ja virikkeitä antavaan kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä etusija erityiseen suojeluun.

2 § Lastensuojelu 1983

Lastensuojelun tarkoituksena on turvata lapsen 1 §:ssä mainitut oikeudet vaikuttamalla yleisiin kasvuoloihin, tukemalla huoltajia lasten kasvatuksessa sekä toteuttamalla perhe- ja yksilökohtaista lastensuojelua.

Tavoitteena on, että lapsi saa kaikissa olosuhteissa sellaisen huollon kuin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa (361/83) on säädetty.

3 § Lastensuojelu 2007

Lastensuojelua on lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu. Sen lisäksi kunta järjestää lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi 2 luvussa tarkoitettua ehkäisevää lastensuojelua.

Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua ovat lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto.

Ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Ehkäisevää lastensuojelua on myös kunnan muiden palvelujen piirissä, kuten äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa terveydenhuollossa, päivähoidossa, opetuksessa ja nuorisotyössä annettava erityinen tuki silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana.

ILMOITUSVELVOLLISUUS

40§ Ilmoitusvelvollisuus 1983

Jos sosiaali- ja terveydenhuollon, koulutoimen, poliisitoimen tai seurakunnan palveluksessa taikka luottamustoimessa oleva henkilö on virkaa tai tointa hoitaessaan saanut tietää ilmeisestä perhe- ja yksilökohtaisen lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta, hänen on ilmoitettava asiasta viipymättä sosiaalilautakunnalle.

Myös muu kuin 1 momentissa tarkoitettu henkilö voi tehdä tällaisen ilmoituksen.

25 § Ilmoitusvelvollisuus 2007

Sosiaali- ja terveydenhuollon, opetustoimen, nuorisotoimen, poliisitoimen ja seurakunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnan palveluksessa tai luottamustoimessa olevat henkilöt sekä muun sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon palvelujen tuotta-

jan, opetuksen tai koulutuksen järjestäjän tai turvapaikan hakijoiden vastaanottotoimintaa tai hätäkeskustoimintaa taikka koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa harjoittavan yksikön palveluksessa olevat henkilöt ja terveydenhuollon ammattihenkilöt ovat velvollisia viipymättä ilmoittamaan salassapitosäännösten estämättä kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he tehtävässään ovat saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä.

Myös muu kuin 1 momentissa tarkoitettu henkilö voi tehdä tällaisen ilmoituksen häntä mahdollisesti koskevien salassapitosäännösten estämättä.

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, on voimassa, mitä rippiin tai muuhun sielunhoitoon liittyvästä salassapitovelvollisuudesta erikseen säädetään tai määrätään.

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on pidettävä rekisteriä lastensuojeluilmoituksista ja niiden sisällöstä.

Jos lapsi muuttaa pois kunnasta 27 §:ssä tarkoitetun lastensuojelutarpeen selvityksen aikana tai ollessaan muutoin lastensuojelun asiakkaana, sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on salassapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoitettava muutosta lapsen uudelle asuinkunnalle. Uudelle asuinkunnalle on tarvittaessa toimitettava viipymättä myös ne asiaan liittyvät asiakirjat, jotka ovat välttämättömiä lastensuojelutarpeen arvioimiseksi tai lastensuojelutoimenpiteiden järjestämiseksi. Lapsen uuden asuinkunnan on jatkettava selvityksen tekemistä tai muita lastensuojelutoimenpiteitä.

Sen lisäksi, mitä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 18 §:n 3 momentissa säädetään oikeudesta antaa oma-aloitteisesti tietoja poliisille, lastensuojeluviranomaisen on salassapitoa koskevien säännösten estämättä ilmoitettava poliisille, jos on perusteltua syytä epäillä, että lapseen on kasvuympäristössään kohdistettu rikoslain (39/1889) 20 tai 21 luvussa rangaistavaksi säädetty teko, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

ASIAKKUUDEN ALKU

12 § Sosiaalilautakunnan velvollisuus toimenpiteisiin ja asiakkuuden alkaminen 1983

Sosiaalilautakunnan on ryhdyttävä tämän luvun mukaisiin tukitoimiin viipymättä, 1)jos kasvuolot vaarantavat tai eivät turvaa lapsen tai nuoren terveyttä tai kehitystä; 2)jos lapsi tai nuori käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään.

26 § Lastensuojeluasian vireille tulo ja asiakkuuden alkaminen 2007

Lastensuojeluasia tulee vireille hakemuksesta tai kun sosiaalityöntekijä tai muu lastensuojelun työntekijä on vastaanottanut 25 §:n mukaisen ilmoituksen taikka saanut muutoin tietää mahdollisesta lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta.

Lastensuojeluasian vireille tulon jälkeen sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän on arvioitava välittömästi lapsen mahdollinen kiireellinen lastensuojelun tarve. Lisäksi sosiaalityöntekijän on viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä ilmoituksen tai vastaavan yhteydenoton vastaanottamisesta ratkaistava, onko sen johdosta ryhdyttävä 27 §:ssä tarkoitetun lastensuojelutarpeen selvityksen tekemiseen, vai onko ilmoitus selvästi luonteeltaan sellainen, ettei se johda toimenpiteisiin.

Lastensuojelun asiakkuus alkaa, kun 1 momentissa tarkoitetun lastensuojeluasian vireille tulon johdosta ryhdytään kiireellisesti lastensuojelutoimenpiteisiin tai päätetään tehdä 27 §:ssä tarkoitettu lastensuojelutarpeen selvitys. Sosiaalityöntekijän on tehtävä lastensuojelun asiakkuuden alkamisesta merkintä lasta koskeviin lastensuojeluasiakirjoihin sekä ilmoitettava siitä huoltajalle ja lapselle ottaen kuitenkin huomioon, mitä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 11 §:ssä säädetään.

LASTENSUOJELUTARPEEN SELVITYS

4§ Huoltosuunnitelma ja selvitys 1983

Huoltosuunnitelma laaditaan yhdessä asianomaisten kanssa. Huoltosuunnitelmaan kirjataan ne olosuhteet ja asiat, joihin pyritään vaikuttamaan sekä keinot ja arvioitu aika, jonka kuluessa tavoitteet pyritään toteuttamaan. Suunnitelmasta on myös käytävä ilmi, kuinka usein suunnitelma on tarkistettava.

Huostaan otettua lasta koskevaan huoltosuunnitelmaan kirjataan lisäksi sijaishuollon tarkoitus ja tavoitteet, erityisen tuen ja avun järjestäminen lapselle, hänen vanhemmilleen tai sijaishuoltajille sekä miten toteutetaan yhteistoiminta lapsen vanhempien ja muiden hänelle läheisten henkilöiden kanssa ja miten jälkihuolto toteutetaan.

Huoltosuunnitelmaa täydennetään tarvittaessa erillisellä hoito- ja kasvatussuunnitelmalla.

10 § Lapsen edun selvittäminen ja lapsen puhe valta 1983

Lapsen etua selvittäessä on otettava huomioon lapsen omat toivomukset ja mielipide, perehdyttävä lapsen kasvuoloihin sekä arvioitava, miten eri lastensuojelu toimet todennäköisesti vaikuttavat lapsen kehitykseen. Huoltajan ohella on 15 vuotta täyttäneellä lapsella oikeus käyttää puhevaltaa häntä itseään koskevassa lastensuojeluasiassa.

27 § Lastensuojelutarpeen selvitys 2007

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on tehtävä selvitys lapsen tilanteesta. Selvityksessä arvioidaan lapsen kasvuolosuhteita, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta tällöin vastaavien henkilöiden mahdollisuuksia huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta sekä lastensuojelutoimenpiteiden tarvetta. Selvitys tehdään kyseessä olevan tapauksen olosuhteiden edellyttämässä laajuudessa. Selvityksen tekemiseksi sosiaalityöntekijä voi tarvittaessa olla yhteydessä lapselle läheisiin henki-

löihin sekä eri yhteistyötahoihin ja asiantuntijoihin siten kuin sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 16 ja 17 §:ssä säädetään.

Selvitys on tehtävä ilman aiheetonta viivytystä. Sen on valmistuttava viimeistään kolmen kuukauden kuluessa lastensuojeluasian vireille tulosta. Huoltajalle ja lapselle on ilmoitettava selvityksen valmistuttua lastensuojelun asiakkuuden jatkumisesta. Samaten on ilmoitettava asiakkuuden päättymisestä kuitenkin ottaen huomioon, mitä asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 11 §:ssä säädetään. Asiakkuus päättyy, mikäli selvitys ei anna aihetta lastensuojelutoimenpiteisiin.

HAASTATTELU TEEMAT

PERUSTIEDOT

- sosiaalityöhistoria
- mitä hyötyä koulutuksesta tässä työssä
- mitä hyötyä kokemuksesta

ASIAKKAAT

onko lakimuutoksella ollut vaikutusta:

- asiakkaiden määrään, onko kasvanut
- asiakkaaksi tuleviin perheisiin, millaisia perheitä
- mistä syistä asiakkuus alkaa (muutos)
- kuinka tietoisia asiakkaat ovat uuden lain sisällöstä

HENKILÖSTÖ

- sosiaaliohjaajan ja sosiaalityöntekijä työparina, yhteistyö
- työntekijöiden vaihtuvuus
- työn vaativuus ja henkilökunnan määrä, onko resursseja lisätty

LAKIUUDISTUS

- mikä on mielestäsi lastensuojelutyön tarkoitus
- koetko, että sosiaalityöllä voidaan vastata tämän päivän ongelmiin
- kestikö lain käyttöönotto/ arkeen siirtäminen kauan
- lastensuojeluilmoitus, mitä muutoksia työhön (laajennus ja onko määrä lisääntynyt)
- asiakkuuden alku, mitä muutoksia uudistus tuonut
- lastensuojelutarpeen selvitys miten muuttanut työtä

- onko lakiuudistus mielestäsi helpottanut vai vaikeuttanut asiakkaiden kanssa tehtävää työtä
- saiko koulutusta lakiuudistusta varten
- omien työtapojen/ menetelmien muuttuminen

KEHITTÄMISTARPEET/ EHDOTUKSET

- jos saisit, miten kehittäisit/ muuttaisit lakia
- kumman lain puitteissa oli helpompi tehdä töitä
- työn kehittäminen/ koulutuksen kehittäminen
- tehdyt tutkimukset/ hankkeet - tuleeko käytännön työhön vai jääkö tutkimukseksi

Hyvä sosiaalityöntekijä

Olemme kaksi kolmannen vuoden sosionomi opiskelijaa ammattikorkeakoulu Metropolista ja teemme parhaillaan opinnäytetyötämme. Työnimi opinnäytetyöllemme on ” Muutoksen tuulet. Sosiaalityöntekijöiden kokemuksia lastensuojelulain uudistuksesta ”. Tavoitteenamme on haastatteluiden pohjalta löytää vastaus siihen, onko lakiuudistus vaikuttanut sosiaalityöntekijöiden työhön. Keskitymme tarkastelemaan lastensuojeluilmoitusta, asiakkuuden alkua ja lastensuojelutarpeenselvitystä.

Opinnäytetyötämme varten tarvitsisimme 2 sosiaalityöntekijää haastateltavaksemme. Toivomme haastateltavien työskennelleen sekä vanhan että uuden lain voimassaoloaikana, jotta mahdollinen muutos työssä tulisi monipuolisesti esille. Olemme suunnitelleet, että haastattelut järjestettäisiin työpaikallanne työaikana ja haastattelut kestäisivät noin 30- 45 minuuttia. Haastattelumuotona käytämme teemahaastattelua. Tarkoituksena olisi nauhoittaa haastattelut, jotta analysointi olisi tarkempaa.

Kaikki keräämämme tieto on luottamuksellista, emmekä paljasta työssämme haastateltavien henkilöllisyyttä. Nauhat ja muut kerätyt materiaalit haastatteluista hävitämme työn hyväksymisen jälkeen.

Toivomme, että löytäisitte aikaa osallistua haastatteluunne. Haastattelut olisi tarkoitus suorittaa toukokuun 2009 aikana. Opinnäytetyömme on tarkoitus valmistua lokakuun 2009 loppuun mennessä. Opinnäytetyömme ohjaaja koululla on Mervi Nyman.

Vastaamme mielellämme mahdollisiin lisäkysymyksiin. Yhteyttä meihin voi ottaa sähköpostitse tai puhelimitse.

Kiitos etukäteen!

Ystävällisin terveisin

Laura Virmavaara

laura.virmavaara@metropolia.fi

p.0440701990

Marja-Leena Tanskanen

marja-leena.tanskanen@metropolia.fi

p. 0408497564

SUOSTUMUS

Tutkimme opinnäytetyössämme sosiaalityöntekijöiden kokemuksia lastensuojelulain uudistuksesta ja sen vaikutuksesta työssä jaksamiseen. Haastattelijoina toimivat sosionomi opiskelijat Laura Virmavaara ja Marja-Leena Tanskanen Metropolia ammattikorkeakoulusta.

Olen saanut tutkimusta koskevan tiedotteen ja suostun osallistumaan tutkimukseen. Suostun nauhurin käyttöön haastattelussa. Annan luvan käyttää haastattelussa saatua materiaalia opinnäytetyössä.

Aika ja paikka _____

Allekirjoitus _____